

Vizija 20+20

Prispevek k razmišljanju o prihodnosti Slovenije

Žiga Turk, Drago Jančar, Rado Pezdir, Matej Avbelj,
Mihela Hladin, Andrej Rahten, Miro Germ, Andrej Nabergoj

Inštitut dr. Jožeta Pučnika

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.42(497.4)

VIZIJA 20 + 20 : prispevek k razmišljanju o prihodnosti Slovenije /
Žiga Turk ... [et al.]. - Ljubljana : Inštitut dr. Jožeta Pučnika, 2010

ISBN 978-961-6689-08-3
1. Turk, Žiga
250630912

Povzetek

Dvajsetletnica demokracije je dober čas za pogled dvajset let v prihodnost. Dodaten motiv je gospodarska kriza, ki je Slovenijo relativno zelo prizadela in sprožila razmišljanja o razvojnih paradigmah in ciljih. Zastoj, ki je v izvrševanju razvojnih načrtov nastal tudi zaradi predsedovanja EU, potem zaradi volitev, menjave vlade in gospodarske krize, traja že predolgo. S pričujočim dokumentom ne želimo prispevati samo k razpravam o prihodnosti države, ampak predvsem k temu, da od besed preidemo k dejanjem. Vendar to ni program strukturnih reform niti izhodna strategija iz krize.

Ocenjujemo, da smo v zadnjih dvajsetih letih naredili veliko, a marsikaj bolj na papirju kot v resnici. Zato nas konec zgodovine – soglasje o tržnem gospodarstvu in pravni državi – še čaka (poglavje 1). Prihodnost je po eni strani negotova, ker se marsikaj v svetu okrog nas lomi, po drugi strani pa obeta nadaljevanje fantastičnega napredka na tehnološkem, kulturnem, socialnem, zdravstvenem in drugih področjih. Slovenija hoče biti pogumno in samozavestno v ospredju te zgodbe (poglavje 2).

A prihodnost bo težja, ker imamo še dolgove iz preteklih dvajsetih let. Pravna država ne deluje. Na mnogih segmentih gospodarstva ni delujočih trgov, npr. za delovno silo, nepremičnine, kapital, tvegani kapital. Del javnega sektorja nima konkurence na trgu, drugi del pa je zunaj vpliva političnega trga. To je posledica tranzicije, ki ni bila samo prehod iz enega v drug sistem, ampak razmeroma uspel poskus transformacije politične v ekonomsko moč ter slabega delovanja političnega in ekonomskega trga, ki tega nista zaznala in kaznovala (poglavje 3).

Kakšna prihodnost je pred nami, ne vemo. Morda bomo šli nazaj v smeri »Ljudske republike Slovenije«, morda bo to z nacionalnim interesom prežeta »Slovenija moja dežela«, morda se bo uklonila ekonomski moči kapitala in postala »Slovenija d. o. o.«, morda pa bo tukaj nastala odprta, ustvarjalna in podjetna »Slovenija plus«. Verjetno bo vsakega nekaj.

Naša vizija (poglavje 4) je Slovenija priložnosti, utemeljena na evropskih vrednotah in zvesta svoji kulturi. Slovenija, kjer bodo država, javni sektor, podjetniki in ljudje vsak opravili svojo nalogo. Slovenija, ki bo podjetniška in kreativna oaza sredi Evrope. Slovenija 2.0, v kateri so ljudje, podjetja in država odprti, sodelujejo in si zaupajo.

Naloga države in sploh celotnega družbenega okolja je, da ljudem odpre priložnosti, da izpolnijo svoje ambicije in osmislijo svoje življenje. Smisel in sreča nista nujno povezana samo z materialnim, ampak tudi z ustvarjalnim, intelektualnim, čustvenim ipd. napredkom. Cilj je družba svobodnih, uspešnih posameznikov, ki so sočutni in solidarni do soljudi ter odgovorni in občutljivi do narave.

Poglavje 5 prinaša nekaj idej za politike na bistvenih področjih. Na prvo mesto postavlja skrb za človeške vire; podjetnost, ustvarjalnost in trajnostni razvoj ter visoko konkurenčno socialno-tržno gospodarstvo.

Dokument sklenemo z mislijo, da za izvedbo idej potrebujemo tudi bolje delujoč politični trg in da je potrebno v sfero političnega pritegniti tudi posameznike in skupine, ki so po zaslugi napredka na vseh področjih bolj oboroženi z znanjem in informacijami kot kdajkoli. To je Slovenija za naslednjih dvajset let.

Rdeča nit tega dokumenta so vrednote, zaupanje in sodelovanje. Ne strinjamo se vsi z vsako podrobnostjo. Nismo zapisali čisto vsega, kar bi vsak od nas želel videti v takem dokumentu. Nismo upoštevali vseh pripomb. Kot vsako skupinsko delo je to kompromis, ki pa le ostaja zvest temeljnim vrednotam – nedotakljivosti in neodtujljivosti pravic človeške osebe, svobodi, demokraciji, enakosti in pravni državi.

dr. Žiga Turk
Drago Jančar
Rado Pezdir
dr. Matej Avbelj
Mihela Hladin
dr. Andrej Rahten
Miro Germ
Andrej Nabergoj

Za konstruktivne pripombe k osnutkom tega dokumenta se zahvaljujemo:

dr. Francetu Bučarju, dr. Petru Grozniku, Mihi Klinarju, dr. Petru Kraljiču, dr. Juretu Leskovcu, dr. Milanu Orožnu-Adamiču, dr. Danici Purg, dr. Janezu Šušteršiču, dr. Gregorju Virantu, dr. Andreju Vizjaku in Aleksandru Zornu.

Kazalo

- 1 Končajmo zgodovino 7**
- 2 Svet je na prelomnicah 9**
  - 2.1 Vzpon tretjega sveta in globalizacija 9
  - 2.2 Izobilje kmetijskih, industrijskih ter informacijskih produktov in storitev 9
  - 2.3 Podnebne spremembe in energetika 10
  - 2.4 Staranje prebivalstva 10
  - 2.5 Komunikacijska revolucija 11
  - 2.6 Gospodarska kriza 11
- 3 Nedokončane naloge 13**
  - 3.1 Vztrajanje v tranziciji 13
  - 3.2 Pravna država ne deluje 15
  - 3.3 Kapital ne opravlja svoje naloge 16
  - 3.4 Javni sektor je ostal otok v sicer tekmovalni družbi 17
  - 3.5 Kvantitativni zaostanek Slovenije 18
- 4 Vizija 20+20 19**
  - 4.1 Slovenija priložnosti 19
  - 4.2 Slovenija, utemeljena na evropskih vrednotah 19
  - 4.3 Slovenija, zvesta svoji kulturi 20
  - 4.4 Slovenija, ki ni samo država 21
- 5 Cilji in politike 23**
  - 5.1 Ustvarjalni, podjetni ljudje 23
  - 5.2 Kultura, ki daje moč in smisel 24
  - 5.3 Ustvarjalni trajnostni razvoj 25
    - 5.3.1 Trajnostno gospodarstvo 25
    - 5.3.2 Storitve in promet 26
    - 5.3.3 Ustvarjalno gospodarstvo 27
  - 5.4 Visoko-konkurenčno tržno gospodarstvo 28
  - 5.5 Aktivna socialna država 30
  - 5.6 Vsebinska pravna država 31
  - 5.7 Odprto in tekmovalno zagotavljanje javnih storitev 33
  - 5.8 Realna zunanja in varnostna politika 34
  - 5.9 Boljši ustroj države, politike in družbe 35
- 6 Viri 38**

1 Končajmo zgodovino

Slovenija je od preloma konec osemdesetih opravila nekaj zgodovinskih nalog.

Vzpostavila je lastno državo, formalno uvedla demokratičen političen sistem in socialno tržno gospodarstvo, se vključila v mednarodne organizacije in v evroatlantske povezave. To so bile velike teme, okrog katerih sicer ni bilo vedno lahko najti soglasja, je pa v večjem delu političnega prostora in javnega mnenja do njega prej ali slej prišlo. Teme so bile prepoznavne, alternative jasno definirane, rezultati – npr. podpis pristopne pogodbe – pa očitni.

Iskanje naslednje zgodovinske naloge. Od včlanitve v EU in prevzema evra naprej se Slovenija zaman ozira za podobnimi velikimi temami. Nekateri kot naslednji veliki cilj vidijo lovljenje razvojnega zaostanka za sosedi, Slovenijo na vrhu sveta, Slovenijo kot svetilnik in podobno. To so sicer ambiciozni cilji, niso pa zgodovina.

Ali pred Slovenijo ni več zgodovinskih nalog? Ali je zdaj edini cilj, da svojo državo uporabimo kot orodje za to, da hitro povečujemo blagostanje njenih prebivalcev? Je res nastopil konec zgodovine – v tistem Fukuyamovem smislu – in je čas za razvoj?

Teza o koncu zgodovine je napačna tudi v tem našem slovenskem primeru. Diskusije, ki polnijo politični prostor, kažejo, da se nam zgodovina vrača vsakič, ko se lotevamo

strukturnih reform, sprejemamo zakone, zapiramo tovarne, prodajamo državno premoženje, pišemo o slovenskih bogataših ali o socialni stiski, vedno, ko bi odpirali novo univerzo ali fakulteto, ko bi morali prispevati svoj delež k mednarodni varnosti. Zgodovina se vrača tudi vsakič, ko zasadimo lopato v zemljo.

Razvojnih dilem ne moremo razrešiti, ne da bi res končali zgodovino. To je velika naloga, ki pred Slovenijo ostaja. Pomeni, da formalnosti, ki smo jih v zadnjih dvajsetih letih lahko hitro prepisali na papir, prelijemo tudi v življenje in v naš vrednostni sistem. To pomeni, da se nehamo pragmatično izogibati razreševanju konfliktov med tržnim gospodarstvom in socialno državo, med formalno in dejansko pravno državo, med deklarirano ali živeto družbo znanja. Za načine razreševanja nakopičenih gospodarskih in socialnih vprašanj bo dosti težje najti podobno soglasje kot npr. za samostojnost ali vstopanje v EU. **Vprašanja družbene pogodbe, politične ekonomije in ekonomsko-socialnega modela stopajo iz sence zgodovinskih odločitev in postajajo prvorazredna politična vprašanja.**

Slovenija se je izogibala pogovora o vrednotah, na katerih temeljijo odločitve, in jih potiskala v polje menda preseženih delitev iz sredine prejšnjega stoletja. S cinično distanco je včasih gledala na samostojno

državo in njene institucije. Zaupanje vanje je na dnu. Zaupanje je nizko tudi v managerje in nadzorne svete. V gospodarstvu velja, da formalne strategije, sistemi in okvir k uspešnosti prispevajo zgolj slabo tretjino. Vse drugo je odvisno od ljudi, njihovih ciljev, vrednot, sodelovanja in zaupanja v sodelavce, okolico, voditelje. Isto velja tudi za države.

Slovenija mora končati zgodovino, da bi se lahko v celoti posvetila prihodnosti. Ta prihaja s hitrimi koraki. Samo od nas je odvisno, ali bomo na njenem čelu.

2 Svet je na prelomnicah

Svet se sooča z nekaj velikimi izzivi, na katere morajo posamezniki, podjetja, država in skupnosti držav iskati ustrezne odgovore. Izzivi so tudi priložnosti. Svet je na pragu novih razvojnih paradigem. Še naprej se obeta razvoj tehnologij, ki jih, kot je napisal Arthur C. Clarke, ne moremo razlikovati od čarovnije. Nesluten napredek se obeta v informacijski tehnologiji, biotehnologiji, medicini, materialih in drugje. Uspešni primeri kažejo, da je mogoče radikalno zmanjšanje revščine v nerazvitih državah. V naslednjih desetletjih bomo začeli čistiti planet. **Najboljše torej šele pride!** V Sloveniji moramo imeti ambicijo biti med tistimi, ki so v teh procesih v ospredju.

2.1 Vzpon tretjega sveta in globalizacija

Končuje se obdobje zgodovine, ko je Zahod prevladoval na znanstvenem, tehnološkem, gospodarskem, vojaškem in posledično političnem področju in ki se je začelo pred okrog 500 leti. Po zaslugi odprtih globaliziranih trgov in tržnega gospodarstva se je v zadnjih tridesetih letih ogromen delež svetovnega prebivalstva dvignil iz revščine. Nikoli ni Zemlja tako dobro prehranila toliko ljudi. Od sredine sedemdesetih let delež Zahoda (EU, Severna Amerika, Avstralija) v bruto domačem dohodku sveta pada. Delež EU naj bi v naslednjih dvajsetih letih padel s četrtnine na manj kot petino svetovnega BDP.

Sedemindvajseterica ne bo več prvo, ampak šele tretje gospodarstvo na svetu.

Globalizacija pomeni tudi konec gospodarskih meja. Kapital, znanje in trg so v globaliziranem svetu univerzalno dostopni in pretočni. Globalni trg pomeni 2 milijardi ljudi, ki uporabljata internet in sta oddaljeni nekaj klikov z miško. Vsako slovensko podjetje lahko namesto podružnic na 20 milijonskem trgu bivše Jugoslavije svoje izdelke in storitve trži globalno. Globalno dostopna postajata tudi delovna sila in znanje, kar postavlja pod vprašaj pojem lokalnega in nacionalnega.

Grožnja, ki jo to prinaša, je, da bomo vsi na Zahodu prisiljeni tekrovati z vedno večjim številom tekmecev, pa naj gre za kakovost študija ali pa za ponudbo izdelkov in storitev. **Priložnost** pa je v tem, da se je mogoče vključiti v globalne tokove znanja in kapitala ter da bo na svetu vedno več ljudi, ki bodo imeli podobno kupno moč kot mi, ki bodo imeli podobne potrebe po podobnih izdelkih in storitvah, ki smo jih mi potrebovali že prej.

2.2 Izobilje kmetijskih, industrijskih ter informacijskih produktov in storitev

Bogate Zahodne države, v določeni meri pa tudi Slovenija, se srečujejo s problemom po-

manjkanja povpraševanja, ker ljudje skoraj vse, kar smo si sposobni izmisliti, že imajo. Ob vedno bolj učinkoviti proizvodnji to pomeni, da vse, kar potrebujemo, izdelajo na vedno manj delovnih mestih. Prihaja do nove, postindustrijske paradigme, kar je podobno prelomu na začetku industrijske dobe, ko se je delež ljudi, ki so proizvajali hrano, v nekaj desetletjih zmanjšal s 95% na 5%. Nekaj podobnega se zdaj dogaja pri proizvodnji industrijskih izdelkov in rutinskih, množičnih storitev. Vprašanje je, kaj naj bi zdaj delalo 90% ljudi, da bi bili zaposleni.

Da bi se izognili zaustavitvi gospodarstva, nas mamijo k vedno večji potrošnji, kupovanju vse mogoče krame, med odpadke mečemo še uporabne stvari, kar obremenjuje okolje, ne prispeva pa dosti h kvaliteti življenja.

Grožnja tega izobilja na eni in avtomatizacije na drugi strani bo še bolj pospešeno odmiranje delovnih mest, predvsem v industriji in množičnih storitvah. **Priložnost** pa v tem, da so tudi revnejšim ljudem dostopne osnovne dobrine; da bi morda lahko delali manj, da bi več sredstev pustili tistim, ki imajo realne potrebe, tako na regionalnem kot na globalnem nivoju. Priložnost je tudi v odpiranju novih delovnih mest za nove storitve in izdelke z velikim vložkom znanja, ustvarjalnosti in skrbi.

2.3 Podnebne spremembe in energetika

Od industrijske revolucije naprej energetska paradigma sveta temelji na fosilnih gorivih, torej na ogljiku, ki ga je življenje na planetu skozi milijarde let ločilo od kisika in shranilo pod zemljo. Ni videti, da bi premoga, plina in nafte lahko v kratkem zmanjkalo. Pač pa se soočamo s problemi cene in zanes-

ljivosti oskrbe, predvsem pa z nezmožnostjo planeta, da nastajajoče toplogredne pline sproti razgradi. Zato bo neizbežna industrijska revolucija, ki pomeni prehod na nadzemne energetske vire in nuklearno energijo, decentralizirano produkcijo energije in za velikostni razred večjo energetske učinkovitost.

Podnebne spremembe so **grožnja** pridelavi hrane in biotski raznovrstnosti, v najbolj črnih scenarijih so lahko ogrožena obalna področja, ogrožena je lahko celo primernost delov planeta za bivanje in pridelavo hrane, posledica so lahko spori med državami, migracijski pritiski in podobno. **Priložnost** je v investicijskem ciklu za vse, kar je vezano na produkcijo in uporabo energije, ter v iskanju rešitev za zahtevna tehnološka in znanstvena vprašanja. Odpirajo se nove industrije in novi trgi. Še bolj kot z lastnim zmanjševanjem obremenjevanja okolja lahko Slovenija h globalnim naporom prispeva z zgledom ter razvojem izdelkov in tehnologij, ki bodo to omogočili številčnejšim drugim.

2.4 Staranje prebivalstva

Staranje prebivalstva tako za Evropo kot za Slovenijo predstavlja enega največjih ekonomskih in socialnih izzivov prihodnosti. Vse višji izdatki za pokojninski in zdravstveni sistem ter dolgotrajno oskrbo na eni strani, pa vse nižji prilivi iz prispevkov, ki jih lahko zagotavlja zmanjšano število delovno aktivnega prebivalstva, na drugi, razkrivajo podobnost pokojninskega sistema in Ponzijeve sheme, ki deluje le v mladi družbi. Razkorak med delovno aktivnimi in upokojenci je vse večji, neustrezno odzivanje na ta problem pa lahko čez nekaj let vodi v situacijo, ko bo razmerje med aktivnimi in upokojenimi znašalo 1:1.

Napovedi za Slovenijo kažejo, da bo do leta 2060 vsak tretji prebivalec starejši od 65 let, skoraj 15% ljudi pa bo starejših od 80 let. Vse države se zavedajo, da brez povečanja števila aktivnega prebivalstva ne bo mogoče zagotoviti dolgoročne stabilnosti. Ambiciozen cilj, ki si ga je zastavila Evropa, je doseganje povprečno 50% stopnje zaposlenosti starejših. Z 32,8% je Slovenija danes med najmanj uspešnimi v Evropi.

Zagotavljanje finančne stabilnosti je le eden od izzivov staranja prebivalstva. Spremenjena starostna struktura prebivalstva vpliva na vse pore gospodarskega in družbenega življenja, od prilagajanja delovnih mest, do urejanja stanovanjske infrastrukture in kulture. Zato je prav tako pomemben izziv prilagoditev načina življenja in vrednot spremenjenim družbenim razmerjem.

Grožnja staranja ni samo v vplivu na pokojninsko blagajno in javne finance, pritisku na zdravstveni sistem, ampak v tem, da postajamo družba, v kateri prevladuje modrost in previdnost starejših nad dinamičnostjo in drznostjo mladih. **Priložnost** je v storitvah in produktih, ki so namenjeni starejši generaciji in novemu tipu potrošnika. Priložnost je tudi v dejstvu, da je »staranje« prebivalstva zelo odvisno od tega, kako definiramo, kdo je star.

2.5 Komunikacijska revolucija

Svet beleži hiter tehnološki napredek na mnogih področjih, npr. pri nanotehnologiji, biotehniki, genetiki, medicini ipd. Napredek pri razvoju komunikacijskih tehnologij pa posebej poudarjamo zato, ker komuniciranje med ljudmi ustvarja človeške skupnosti. Komunikacija je osnova za družino. Sodelovanje ljudi v podjetjih, med podjetji, v državi

in politiki je povezano z možnostmi komuniciranja. Organizacijske oblike v gospodarstvu in politiki, celo politične sisteme določajo možnosti komunikacije.

Elektronske komunikacije in internetne tehnologije sprožajo komunikacijsko revolucijo. Posredovanje informacij in povezovanje ljudi postaja izjemno enostavno. Rutinska opravila se avtomatizirajo. Internet spreminja vse. Spletna storitev, kot je Google, je na borzi vredna petkratnik slovenskega bruto domačega proizvoda. Računalniško slabo izobražena delavka v Keniji ustvari višji mesečni dohodek kot zdravnik v Sloveniji. Deset najbolj iskanih delovnih mest v letu 2010 leta 2004 sploh še ni obstajalo. Če bi bil Facebook država, bi bil tretja najbolj številčna na svetu.

Spremembe so **grožnja** mnogim organizacijam in poslovnim modelom, katerih dodana vrednost je bila posredovanje informacij in povezovanje ljudi – tu mislimo na tradicionalne medije, šole, celo politične stranke. Računalniki ogrožajo delovna mesta belih ovratnikov, ki opravljajo rutinsko delo, roboti pa rutino modrih ovratnikov. Ogrožene so tradicionalne oblike zaposlitve informacijskih delovnih mest – torej tistih, kjer je izdelek informacija, ki jo je mogoče izmenjati po internetu.

Nasprotno pa bo informacijskega dela vse več. Ljudem komunikacijska revolucija odpira številne **priložnosti**. Nikoli prej namreč ni toliko ljudi imelo dostopa do toliko informacij in drugih ljudi.

2.6 Gospodarska kriza

Vsak od prelomov v prejšnjih podpoglavjih je nekaj prispeval h krizi. Vendar gospodar-

ska kriza ni svetovna. To je kriza Zahoda in deloma Japonske, gospodarstev, ki so izčrpala neki model razvoja, ki se je uveljavil po drugi svetovni vojni. Globalizacija in svobodno tržno gospodarstvo uspešno dvigate milijarde iz revščine in zmanjšujete razvojne razlike v svetu. Rast je solidna v Aziji in delih Južne Amerike, torej tam, kjer obstajajo velike in realne potrebe po infrastrukturi in kjer je možno in potrebno dvigniti stotine milijonov ljudi iz revščine, kjer dohitevajo, ne pa iščejo nove razvojne vzorce. V manj razvite države, predvsem v tiste med njimi, ki so ustvarile podjetništvo in kapitalizmu ugodno okolje, se v realnem pričakovanju rasti seli tudi svetovni kapital.

Ob svobodnem pretoku kapitala, blaga in deloma storitev bomo v prihodnjih letih pričala pospešenemu zmanjševanju zaostanka tretjega sveta za prvim. Z vso pravico bodo naredili vse, da bi zmanjšali revščino svojega prebivalstva, tudi za ceno okoljskega in socialnega dumpinga. Veliko proračunsko zadolževanje zahodnih vlad, ki s tem kupujejo socialni mir in odlagajo probleme na prihodnje generacije, ni del rešitve.

Trajnostna rešitev je samo v (1) preoblikovanju cele družbe v smeri post-industrijskega vzorca razvoja, ki ga ne žene vedno hitrejša spirala potrošništva in proizvodnje, ampak ustvarjanje in zadovoljevanje drugačnih potreb ljudi, takih, ki jim ne more ustreči slabo plačan delavec v umazani tovarni tretjega sveta; (2) odpravi globalnih nesorazmerij in (3) realni ceni, odgovornosti in možnostih za sprejemanje tveganja.

V prihajajočem obdobju nizkih rasti bruto domačega proizvoda bo zelo pomembno oblikovati politike, ki bodo tudi v teh razmerah maksimizirale blagostanje prebivalstva. V tej luči bo pomembno oblikovati in

spremljati tudi kazalnike razvoja družbe (»GDP and beyond«), ki BDPja kot merila seveda ne bodo nadomestili, izboljšali pa bodo sliko o uspešnosti politik. Skrb za rast BDPja zaradi tega ni nič manj pomembna, še posebej pa ne v Sloveniji, ki za svojo soseščino še zelo zaostaja.

Na evropskem nivoju lahko pričakujemo večji vpliv Bruslja pri koordinaciji ekonomskih politik, nadzoru javnih financ (predvsem v evrskem območju) in pri harmonizaciji davkov, da bi se preprečila nestabilnost evra in vzpostavilo ravnotežje med tržno in socialno dimenzijo Unije.

Grožnje: dolgotrajna stagnacija zahodnih gospodarstev v primeru nezmožnosti definiranja novega vzorca razvoja in odpravljanja revščine znotraj svojega prostora; vračanje k utopičnim regresijam (večja vloga države, državno lastništvo, protekcionizem in zapiranje trgov), nemoč izhoda, dolga stagnacija.

Priložnosti: kriza razgalja slabosti in motivira za spremembe. Zaradi krize in med krizo si vlade tipično lahko privoščijo bolj odločne politike, več interveniranja in če to izkoristijo za izpeljavo neprijetnih reform, potem kriza ni šla v nič.

3 Nedokončane naloge

Slovenska tranzicija pušča za seboj velik razkorak med vrednostnim, formalnim in dejanskim. Vrednostno se nanaša na to, kaj v družbi ocenjujemo kot dobro in kaj kot slabo. Formalno je tisto, kar smo napisali v ustavo in zakone. Dejansko je tisto, kar živimo. Tako je velik razkorak med formalno in dejansko pravno državo ter ugledom prava v državi, med formalnim in dejanskim sistemom tržnega gospodarstva in vrednotami ljudi, med formalnim in dejanskim prelomom s prejšnjim sistemom, tudi ko gre za razlikovanje med dobrim in slabim.

3.1 Vztrajanje v tranziciji

Razvoj ekonomskega trga se je v Sloveniji začel z nastavitvijo pravnega okvira v letu 1990, ki mu je sledila tranzicija. V tem obdobju je bil primarni cilj na političnem trgu vzpostaviti nacionalno državo in jo narediti institucionalno komplementarno primerljivi skupini evropskih držav, medtem ko je bil primarni cilj na ekonomskem trgu v čim večji meri preprečiti negativne eksternalije iz naslova zaprtja trgov držav bivše Jugoslavije. Za doseg tega cilja sta se oblikovala dva instrumenta ekonomske politike.

- Z državnimi intervencijami domačim podjetjem pomagati preprečiti težave zaradi izgube trgov in
- če že prihaja do razpada ekonomskega

trga, potem je potrebno minimizirati socialne stroške (do česar je prihajalo tako, da se je uporabila politika predčasnega upokojevanja in politika subvencioniranja podjetij, ki na trgu ne bi preživela. Dejansko pa je šlo za subvencioniranje prikrite brezposelnosti po podjetjih).

Ta dva instrumenta ekonomske politike obstajata še danes, po dvajsetih letih, le izgovori, da sta še potrebna, so se medtem spremenili.

Tranzicijsko obdobje. Posledica zgornje definicije ekonomske politike je bila, da je država dobila neposredno možnost interveniranja v gospodarstvo, in to vsakokrat, ko je obstajala možnost, da bi zaradi propada podjetij lahko prišlo do večjih socialnih stroškov (v obliki brezposelnosti), oziroma da so se zaustavile vse reforme, ki bi lahko naglo spremenile parametre delovanja ekonomskega trga v smer običajno konkurenčne države.

Gradualizem. Ta ekonomska politika, ki se je imenovala gradualizem, pa je v svoji osnovi pomenila tudi, da je privatizaciji navkljub, država ostala lastnik v nekaterih ključnih podjetjih, oziroma da je nastal transmisijski kanal, preko katerega so vlade posegale v poslovno politiko podjetij. Povedano drugače, politični trg je dobil možnost neposrednega vplivanja in dominacije nad ekonom-

skim trgom. V tem obdobju je država, da bi zaščitila podjetja, ki so bila posredno ali neposredno pod njenim vplivom, zaprla meje za tuje investicije in s tem omogočila najprej, po koncu privatizacije, začetek nenavadne lastniške konsolidacije v slovenskih podjetjih (preko managerskih prevzemov, ki so jih financirale državne banke) in drugič nastajanje množice monopolnih trgov.

Na ekonomski trg vstopi nacionalni interes. Lastniška konsolidacija v gospodarstvu je bila v tem obdobju dejansko mogoča, ker so bili najmočnejši igralci na bančno-finančnem trgu v večinski lasti države, istočasno pa so ob odsotnosti normalno delujočih državnih institucij in pravne države, dobili možnost ne samo monopolizacije slovenskega ekonomskega trga, temveč tudi vzpostavitev cele mreže horizontalnih in vertikalnih povezav, katerih narava je bila v domeni kartelnih dogovorov. Še več, vlade so praviloma razglašale posamezna podjetja (kot po pravilu v lastništvu države) za podjetja nacionalnega interesa, ki bodisi potrebujejo preferenčno obravnavo (ohranjanje monopolnih pozicij) ali pa ne smejo biti podvržena pravilom trga, tako kot njihovi konkurenti (primer največje banke, zavarovalnice itd.). To je omogočilo nadaljevanje lastniške konsolidacije z najrazličnejšimi netransparentnimi prevzemi in s finančno podporo paradržavnih bank, do katere je prihajalo mimo običajnih pravil poslovanja.

Tranzicija kot izhodna strategija starih elit. Na pragmatičnem nivoju bi tranzicijo lahko razumeli kot izhodno strategijo stare elite, da bi takratni politični vpliv skozi proces tranzicije preoblikovala v ekonomsko moč, le ta pa bi bila po koncu tranzicije in vzpostavitvi tržnega gospodarstva podlaga trajnega političnega vpliva.

Gospodarska kriza. Z gospodarsko krizo se je v Sloveniji začela kriza slovenskega tranzicijskega sistema. Podjetja, zbrana okoli finančnega centra (v državnih rokah), so zaradi krčenja tujega povpraševanja in ekonomske politike gradualizma, ki je aktivno preprečevala razgradnjo monopolov in prestrukturiranje podjetij, vstopila na področje, od koder zanje ni bilo več lahkega izhoda. Ne samo zaradi upehanja finančnega centra, ki ni bil sposoben podaljševati njihovega poslovnega cikla s skorajda zastojem davkoplačevalskim denarjem, temveč predvsem zaradi dejstva, da je fiskalna politika, ki je glede na s Slovenijo primerljive države nenormalno davčno obremenila slovensko gospodarstvo in posameznike, ostala brez manevrskega prostora. Povedano drugače, ostala je brez davkoplačevalskega denarja, s katerim bi ščitila bodisi delovna mesta (v strahu pred sindikati, ki bi lahko povzročili socialni nemir) bodisi zagotavljala nekaterim podjetjem udobno pozicijo na trgu.

Mikroekonomske rešitve. Vpetost v območje svobodne trgovine (EU in širše) ter monetarna unija vladi jemljeta klasična makroekonomska protikrizna orodja, ki se jih spominjamo še iz prejšnje države, namreč zaščito domačih podjetij pred tujo konkurenco s carinami ali podražitev tujih izdelkov z razvrednotenjem lastne valute. Resnične rešitve so mikroekonomske, če se seveda država odloči, da bo gospodarskim subjektom omogočila, da jih najdejo.

Prelom. Če je gospodarska oziroma finančna kriza kaj izpostavila, potem je to najprej uzurpacija kapitalističnega sistema s strani dogovorne ekonomije in interferenco interesov posameznih skupin v delovanje pravne države in drugič dominacijo državnih intervencij nad možnostjo svobodnega odločanja posameznih subjektov. Ravno zato

aktualna kriza pri nas ni kriza kapitalizma, tudi ni kriza zrele, bogate industrijske družbe, ampak je kriza gradualizma, oziroma v samem jedru problema, kriza interesnih skupin, ki ne morejo več pobirati rent pod patronatom politike. Njihov talec pa so posredno skoraj vsi državljani. To gospodarskim elitam omogoča, da za svoje cilje lahko na ulice pošljejo ljudi s popolnoma nasprotnega premoženjskega pola.

Zato Slovenija zaradi krize ne potrebuje redefinicije kapitalizma niti močnejšega državnega intervencionizma, še manj potrebuje podjetja nacionalnega ali strateškega pomena, ki naj bi ščitila slovenstvo. **Slovenija potrebuje odločne strukturne reforme in makroekonomski okvir, ki bodo omogočili večjo konkurenčnost gospodarstva in razvoj zdravega podjetništva.**

3.2 Pravna država ne deluje

Slovenija je po ustavi pravna država. Tako določa slovenska ustava že v svojem drugem členu. Z uvrstitvijo načela pravne države v sam uvod ustave se izkazuje njegov značaj prvovrstne ustavnopravne vrednote. S tem, ko ustava opredeljuje Slovenijo kot pravno državo, od nje zahteva izpolnjevanje dveh vrst pogojev: formalne in vsebinske.

- **Formalne** prvine pravne države se izražajo v zvestem ravnanju v skladu s pravnimi pravili, ki so sprejeta po vnaprej izdelanem postopku, so jasna, natančno opredeljena, ustrezno objavljena ter urejajo človekovo zunanje vedenje in ravnanje za naprej.
- **Vsebinske** prvine pravne države pa terjajo, da tako sprejeta in uresničevana pravna pravila niso ustrezna samo po

svoji formalni pravni plati, temveč morajo za svoj status pravnosti izpolnjevati tudi standarde varstva človekovih pravic. Ti med drugim zahtevajo, da pravna pravila izhajajo iz spoštovanja človekovega dostojanstva, prepovedi neupravičene diskriminacije na temelju osebnih okoliščin posameznikov ter načela, po katerem mora biti vsak poseg države v svobodo posameznika in nasploh v njegov celokupen zbir človekovih pravic sorazmeren. Slediti mora ustavno dopustnemu cilju. Sredstva državnega posega v človekovo pravico in svobodo posameznika pa morajo biti primerna za doseg opredeljenega cilja in ne smejo preseči tistega, kar je nujno potrebno za uresničitev zelenega cilja.

Slovenija je stopila na pot pravne države šele po osamosvojitvi. Pred tem je bila del pravnega in političnega prostora, v katerem povečini ni vladalo pravo, temveč samovolja in arbitrarnost monopolne oblasti. Ta ni sledila niti formalnim zahtevam pravne države, kar na primer dokazuje obstoj tajnih uradnih listov, še manj pa vsebinskim zahtevam standardov varstva človekovih pravic. S sprejemom nove ustave je Slovenija kljub pravni kontinuiteti s prejšnjo državo izrecno, ob visokem političnem konsenzu, sprejela vrednote pravne države in jih uvrstila na vodilno mesto v svoj normativni ustavni in zakonski okvir. S tem je Slovenija tudi izpolnila pogoje za vstop v Svet Evrope, ki je leta 1994 formalno potrdil ustreznost slovenskega normativnega okvira pravne države, tako po njegovi formalni kot vsebinski plati.

Prav sodoben normativni okvir, oblikovan po vzoru zahodnoevropskih držav z uveljavljeno tradicijo pravne države, je največja moč in jamstvo pravnosti slovenske države.

Ta zato, vsaj v tistem delu, ki se nanaša na pravno državo in katalog človekovih pravic, ne zahteva nobenih temeljitejših sprememb. Težave pa se pojavijo pri uresničevanju slovenskega normativnega okvira v praksi.

Temeljni problem slovenske pravne države je v velikem prepadu, ki zeva med normativnim okvirom in njegovo realizacijo s strani tistih, ki so k temu poklicani. Pravna teorija nam pove, da je pravna država stvar sociološkega odnosa zavezanosti nosilcev oblasti, zlasti pa sodnikov, kot nosilcev pravne veje oblasti, k normativnemu okviru.

Pravna država zato stoji ali pade na rame-nih oblastnikov. Če ti ne ravnajo v skladu s pravili, ki so jih sami postavili in so jih dolžni izvrševati, je takšno ravnanje še toliko manj mogoče zahtevati in pričakovati od državljanov. Nezdosten ali celo negativen odnos nosilcev oblasti do spoštovanja normativnega okvira pravne države tako sproži začaran krog, v katerem postopoma **pride do regresije vrednot pravne države in slednjič do njenega razkroja.**

Na Slovenskem je takšen trend vse bolj razpoznaven, pri čemer pa ni mogoče trditi, da gre pri tem za edinstveno slovensko posebnost. Nasprotno, primerjalno-pravni pregled pokaže, da so slovenske težave z uresničevanjem pravne države v praksi na las podobne tistim, s katerimi se spopadajo vse nekdanje komunistične države v Srednji in Vzhodni Evropi. To spoznanje ni koristno samo zato, ker se z njegovo pomočjo lahko dokopljemo do globljih izvorov problema, temveč tudi zato, ker na tej osnovi lahko lažje opredelimo priložnosti za reforme. **Ker je pravna država utemeljena na specifičnem sociološkem odnosu nosilcev oblasti do prava, torej na določeni pravni kulturi, v njegovi odsotnosti nikakor ne more**

zares zaživeti. Pet desetletji totalitarnega režima je zahtevan sociološki odnos v Sloveniji in njej sorodnih državah, kjer je bil že sicer zgodovinsko šibak, izbrisalo v celoti. Po letu 1991 ga je bilo zato treba začeti graditi na novo.

Ta proces pa je po naravi stvari dolgotrajen in zahteven, saj v praksi terja zamenjavo starih, pogosto trdno zasidranih vzorcev delovanja in razmišljanja z novimi. Vseeno pa ni neizvedljiv.

3.3 Kapital ne opravlja svoje naloge

Pomembna je kakovost elit. Ko so ocenjevali, katera država je najbolje pripravljena na izhod iz krize, je bila pogosto prav pri vrhu Danska in to po zaslugi ekonomskih, političnih, poslovnih in socialnih dejavnikov. Danskim poslovnim vodjem državljani zaupajo, Danska je kljub sorazmerni majhnosti odprta v svet, učinkovito pa delujejo tudi njene državne strukture. Iz tega primera se naučimo, da v tržnem gospodarstvu ni pomembno samo zaupanje, ki ga imajo ljudje v državo, ampak tudi kakovost gospodarske elite, lastniške in upravljavške.

Slovenska tranzicija je na področju lastniških elit ustvarila tri skupine lastnikov. V prvi so tisti, ki so se znašli v pravem času na pravem mestu in so se iz upravljavcev družbenega premoženja prelevili v lastnike tega istega premoženja. Drugi lastnik je država in državni skladi. V zadnji skupini so podjetniki, ki so začeli iz nič ali iz majhnih obratov, ki so bili dovoljeni pred uvedbo tržnega gospodarstva, in so danes hkrati lastniki in upravljavci podjetij, ki so se zaradi uspešnega poslovanja medtem povečala. Le ti slednji so lastniki v klasičnem pomenu besede.

Kakovost vodenja morajo uveljaviti lastniki. Zaradi take lastniške strukture ni prišlo do dovoljšnjega izboljšanja kakovosti vodenja slovenskih podjetij, saj bi večji interes za to lahko imeli samo tisti lastniki, ki večanja svojega premoženja ne pričakujejo skozi nadaljnje lastniške mahinacije ali poslovanje z državo.

Skupna raziskava Združenja Manager in Boštjana Ložarja marca 2008 med 300 največjimi podjetji v Sloveniji je ugotovila, da je le eno sodelujoče slovensko podjetje primerljivo z vodilnimi tujimi podjetji na področju uporabe najsodobnejših managerskih, kadrovskih in tržnih upravljaljskih praks. V raziskavi sodelujoča tuja podjetja so dosegla dvakrat višjo dodano vrednost na zaposlenega in trikrat višje prihodke na zaposlenega kot slovenska podjetja. Zmagovalci evropske Nagrade odličnost EFQM (EFQM Excellence Award – EEA) dosegajo čez 700 točk (od 1000 možnih), zmagovalci Priznanja RS za poslovno odličnost pa od 500 do 550 točk.

Svoj delež odgovornosti za tako stanje preverjanja upravljaljskih praks nosijo tudi lastniki in nadzorni organi organizacij, ki uporabe evropskega modela odličnosti poslovanja ne znajo, nočejo ali niso motivirani uporabiti kot eno od osnov za nadzor in vrednotenje uspešnosti menedžmenta. Tudi zato ni še večje zavezanosti menedžmenta k nenehnemu izboljševanju upravljaljskih praks.

3.4 Javni sektor je ostal otok v sicer tekmovalni družbi

Javni sektor je velik. Evropa nasploh, Slovenija pa še posebej, velik del svojega BDP namenja financiranju obsežnega javnega

sektorja. Sem sodi ožja država z ministrstvi in upravnimi enotami, pa tudi vojska, policija, sistem javnega šolstva, zdravstva socialnega varstva, državne univerze. Zato ni nepomembno, kakšen ta javni sektor je.

Javna uprava zgled drugim delom javnega sektorja. Intenziven razvoj na področju kakovosti v javni upravi Republike Slovenije beležimo zlasti od leta 1999, ko je na Ministrstvu za notranje zadeve pričel delovati Odbor za kakovost, ki je kot namen svojega delovanja opredelil učinkovito, državljanu prijazno, prepoznavno in odgovorno državno upravo. V letu 2002 je kakovost postala eden od stebrov reforme slovenske uprave, v ospredje je bila postavljena naravnost k strankam, odgovornost organov javne uprave za rezultate in za učinkovito delovanje ter zavedanje vloge menedžmenta pri tem. Dodaten zagon nadaljnjemu razvoju kakovosti slovenske javne uprave je dala ustanovitev Ministrstva za javno upravo v decembru 2004. Delovanje na področju kakovosti se je v letih intenzivnega delovanja razširilo tudi na poslovno odličnost v okviru javne uprave.

Žal ostali javni sektor ni na ravni razvoja javne uprave. Prežet s parcialnimi interesi, korporativizmom in zaprtostjo se skriva za svojo avtonomijo in preprečuje, da bi ga bodisi zunanja konkurenca ali pa interes davkoplačevalcev, izražen skozi politiko, prisilil k večji kakovosti in učinkovitosti storitev. **Veliki deli javnega sektorja so ob prehodu na tekmovalen politični in gospodarski sistem ostali neprizadeti in nedotaknjeni.** Ni se jih dotaknila ne tekma s konkurenco na ekonomskem trgu, k izboljšanju pa jih niso prisilili niti akterji političnega trga.

3.5 Kvantitativni zaostanek Slovenije

Dober kvantitativni prerez skozi stanje v slovenskem gospodarstvu in družbi dajo mednarodne primerjave.

Konkurenčnost po IMD. V primerjalni študiji konkurenčnosti držav, ki jo letno izvaja IMD, je Slovenija leta 2009 med 57 državami zasedla 32. mesto. Leta 2005 je bila še 43. Pred nami so bile tudi Indija, Češka, Tajska, Čile, Izrael in Malezija, za nami pa vse vzhodnoevropske države, a tudi Portugalska, Španija in Grčija. Posebej slabo se je Slovenija odrezala na področju mednarodnih investicij (53.), fiskalne politike (49.), odnosov in vrednot (47.), financ (41.), trga dela (40.), podjetniške zakonodaje (39.) in upravljaljskih praks (39.).

Svetovni ekonomski forum. Po poročilu konkurenčnosti svetovnega gospodarskega foruma WEF iz leta 2010 je Slovenija med 133 državami sveta dosegla 37. mesto po konkurenčnosti. Najbolj problematične ocene so bile za dostop do financiranja, delovno zakonodajo, neučinkovito državno administracijo, davčno zakonodajo in obdavčitev nasploh.

Svetovna banka. Ocenjuje 183 gospodarstev. Po enostavnosti poslovanja je bila Slovenija pri ocenjevanju za 2010 na 53. mestu. Zares slabe uvrstitve je beležila na naslednjih področjih: gradbena dovoljenja (59.), zaposlovanje delavcev (162.), registracija premoženja (108.), pridobitev kredita (87.), plačevanje davkov (84.), poslovanje s tujino (84.), uveljavljanje pogodb (60.). Registracija premoženja naj bi trajala 391 dni, kar je petnajstkrat dlje kot v državah OECD, zaposlovanje je trikrat težje kot v OECD, rigidnost delovnega časa in zaposlitve je približno dvakrat taka kot v OECD.

Uveljavitev pogodbe po sodni poti naj bi trajala 1290 dni, kar je več kot trikrat toliko kot v OECD.

Slovenija ima še vedno precejšen zaostanek v deležu inovativnih podjetij za EU. Podatki »European Innovation Scoreboard« kažejo, da Slovenija ne zaostaja bistveno v dejavnih vlaganja v inovacije in podporno okolje, vendar pa bistveno zaostaja v učinkovitosti in donosu teh vlaganj. Študija konkurenčnosti IMD 2008 posebej opozarja na težave Slovenije pri internacionalizaciji SME. Slovenija razmeroma veliko vlaga v izobraževanje (16. mesto po lestvici IMD in WEF), a je šele na 27. mestu pri oceni kvalitete izobraževalnega sistema. Razkorak med inputom in outputom je opazen tudi pri vlaganjih v raziskave in razvoj, kjer smo pri vlaganjih v evropskem povprečju, pri deležu visokotehnološkega izvoza pa zaostajamo.

Te številke kvantitativno potrjujejo mnoge ugotovitve iz gornjih podpoglavij.

4 Vizija 20 + 20

Dvajset let po prelomu s prejšnjim režimom je čas za novo vizijo. Za Slovenijo, ki je dežela priložnosti za vse, ki je utemeljena na evropskih vrednotah, ki je zvesta svoji kulturi in v kateri ne bomo čakali, da vse postori država. Slovenijo, ki bo podjetniška in kreativna oaza sredi Evrope.

4.1 Slovenija priložnosti

Naloga države, in sploh celotnega družbenega okolja, je, da ljudem odpre priložnosti, da izpolnijo svoje ambicije in osmislijo svoje življenje. Smisel in sreča nista nujno povezana samo z materialnim, ampak tudi z ustvarjalnim, intelektualnim, čustvenim ipd. napredkom. Cilj je družba svobodnih, uspešnih posameznikov, ki so sočutni in solidarni do soljudi ter odgovorni in občutljivi do narave.

4.2 Slovenija, utemeljena na evropskih vrednotah

Svet je na številnih prelomnicah, prihodnost je negotova in v marsičem ne bo ekstrapolacija sedanosti. **Temelj, na katerega lahko postavimo odločanje v teh negotovih razmerah, so trajne vrednote.** Ne tiste, za katere se pragmatično večina vsakič posebej odloči, ampak tiste, ki so z nami že od nekdanj. Podpišemo se lahko pod te, ki jih je

Evropa zapisala v preambulo Lizbonske pogodbe, in to v vrstnem redu, kot je zapisan tam. Lizbonsko pogodbo je namreč Evropa sprejela.

*OB ZAJEMANJU navdiha iz kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope, iz katere so se razvile univerzalne vrednote **nedotakljivosti in neodtujljivosti pravic človeške osebe, svobode, demokracije, enakosti in pravne države, OB SKLICEVANJU na zgodovinski pomen konca razdeljenosti evropske celine in na potrebo po oblikovanju trdnih temeljev za graditev prihodnje Evrope, POTRJUJOČ svojo zavezanost načelom svobode, demokracije in spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države.***

To so v svojem bistvu vrednote in načela, ki jih moramo v Sloveniji zaradi svoje preteklosti še posebej načrtno uresničevati. Človeška oseba ni bila nedotakljiva, osvoboditev ni prinesla svobode, nismo imeli ne demokracije ne pravne države. In deficit na teh področjih botruje številnim težavam, ki so bile zbrane v poglavju »Nedokončane naloge«.

Pravice človeške osebe so vodilo za vse drugo. Ta človeška oseba – v svoji neponovljivi, samostojni in avtonomni ednini – je cilj politik, ta oseba mora imeti možnost živeti v duhovnem in materialnem blagostanju in

ta oseba mora imeti možnost dobiti solidarno pomoč soljudi in jo dajati. **Svoboda** ji daje priložnosti, a hkrati nalaga odgovornost. **Demokracija** v tem kontekstu postane sistem, ki razrešuje konflikte med različnimi interesi posameznikov na miren in produktiven način, ki ustvarja pogoje za ravnotežje med svobodo (avtonomijo) in odgovornostjo na vseh ravneh. **Enakost** pomeni enakost v možnostih, v izhodiščih. Enakost v dosežkih je možna samo z omejevanjem svobode nekaterim. **Pravna država** je v službi varovanja teh vrednot.

Svobodo v Sloveniji duši pregovorna slovenska zavist, **enakost** imamo za opravičilo, ko nam ni všeč, če kdo štrli iz povprečja. **Demokracije** ne vidimo kot orodja, kako čim več glav pritegniti k odločanju o javnih zadevah, ampak kako vsaka štiri leta pridobiti legitimnost za ukazovanje. **Pravna država**, kadar sploh deluje s sprejemljivo hitrostjo, je včasih izgovor za enačaj med tem, kar je prav in kar je pravno.

Evropske vrednote so v svojem bistvu razsvetljene krščanske vrednote. Evropsko nelagodje, da jih tako imenujemo, lahko razumemo tudi v Sloveniji. Ni namreč važna njihova oznaka, važno je, da se po njih ravnamo.

4.3 Slovenija, zvesta svoji kulturi

Smisel obstoja neke države je utemeljen s skladnostjo med kulturno identiteto njenih državljanov in učinkovitim upravljanjem in gospodarjenjem. V sodobnih razmerah to pomeni tudi povezavo med odprto in demokratično družbo, njeno ekonomijo in učinki kulturnega dela in ustvarjalnosti. Če pomeni identiteta zavest o moči, polnosti in raznovrstnosti lastne kulture, v kateri se lahko

človek realizira, ne da bi opustil svoj jezik in svojo pripadnost, potem je izjemno pomembno, da vsak posameznik živi in dela znotraj učinkovito upravljane države in odprtega, dinamičnega gospodarskega ustroja.

V Sloveniji je kultura običajno razumljena kot abstraktna nacionalna zavest ali pa kot parcialno in od države subvencionirano delovanje umetnikov. Dejansko je v sodobnih družbah kultura močno prepletena z gospodarskimi in družbenimi tokovi, njena tradicija in sodobna ustvarjalna raznovrstnost in ustvarjalna moč vplivajo tako na družbeno in gospodarsko samozavedanje kakor na celotno ozračje inovativnosti in kreativnosti.

Dovolj drobnjakarstva in prepirljivosti. Kljub temu da smo po dolgem zgodovinskem procesu uspeli ustvariti samostojno državo, nismo uspeli v njej ustvariti svobodnega, tolerantnega, radovednega, za domače in tuje dosežke odprtega ustvarjalnega znanstvenega, kulturnega, ekonomskega in političnega ozračja. Drobnjakarski pragmatizem in provincialna prepirljivost blokirata kreativni zanos, jemljeta veter iz jader vsakemu poskusu drznejše plovbe skozi sodobne ekonomske in kulturne tokove, v celotni družbi ustvarjata ozračje negibnosti in lenobnega samozadovoljstva. V preteklosti smo slovenske emancipacijske politične poskuse imenovali »blokirano gibanje«, ker je bilo naslonjeno zgolj na kulturno samozavedanje, ni pa moglo sprostiti političnih in gospodarskih energij, ki bi celotni naciji in družbi, znotraj nje pa slehernemu posamezniku, omogočali duhovni in materialni vzpon in razvoj. Nevarnost samoblokade še ni presežena.

Samozavest. Slovenijo je treba odpreti in prevetrirati, v njo se morata vrniti samozavest in ustvarjalni zanos, veselje do gospodarskih in kulturnih dosežkov, posameznemu državljanu je treba vrniti veselje in voljo do dela, napredovanja in ustvarjanja. Oživiti je treba tradicijo slovenske delavnosti in podjetnosti in jo povezati s sodobno dinamiko, radovednostjo in drznostjo.

Solidarnost je zgolj prazna beseda, če za njo ne stoji prepričanje, da smo vsi na isti ladji sredi razburkanega morja in da moramo drug drugemu pomagati, če hočemo varno pluti. Ob tem bi bilo dobro imeti v mislih stari kitajski pregovor: če hočeš človeku pomagati, mu ne daj ribe, ampak ga nauči ribe loviti. Solidarnost je po svojem etičnem izvoru kulturno, po realizaciji pa ustvarjalno vprašanje. Demagoški ukrepi, porojeni iz kolektivističnih zgodovinskih iluzij, nas ne bodo pripeljali v uspešno evropsko družbo. Solidarnost lahko rase zgolj iz družbe, v kateri sleherni posameznik vidi tudi možnost za svoj materialni in duhovni razvoj.

Podjetnost. Prerivanje okrog mize, na kateri leži davkoplačevalski, državno distribuirani kolač, ne more biti ideal družbene solidarnosti. Cilj slovenskega razvoja v naslednjih letih mora biti ustvarjanje ozračja in postavljanje funkcionalnega okvira, v katerem bo v svobodnem ozračju svobodnemu posamezniku omogočeno, da razmahne svoje lastne moči, uveljavi svojo sposobnost, delavnost in podjetnost. Pohvala in razumevanje podjetnosti, ki teži k posameznikovemu osebnemu vzponu, materialnemu blagostanju in duhovnemu bogatenju, pomeni tudi lažje in boljše razumevanje potrebe po družbeni solidarnosti.

4.4 Slovenija, ki ni samo država

Vizija prihodnosti ne more biti samo vizija države ali politike, vizija elit, za svojo jo moramo vzeti vsi. Kot posamezniki, kot gospodarski subjekti in seveda tudi politika. Zato so **v tem poglavju zbrana po tri glavna sporočila v vsaki skupini.** Če se zavzemamo za vitko državo, potem je jasno, da bo država zmogla le del naloge. Prihodnost je odvisna tudi od podjetnikov, javnega sektorja in vsakega državljana.

Ljudje:

1. Nevoščljivost, ozkost, zaprtost naj nadomesti veselje ob uspehu sodržavljana, strpnost in odprtost. Uzakonjeno solidarnost naj dopolni iskreno sočutje in skrb za sočloveka in naravo.
2. Rutinska delovna mesta, tako tista za mizo kot tista za strojem, bodo izginjala. Pomembna bo sposobnost sodelovanja, stalnega učenja in prilagajanja. Cenjeni bodo talenti kot so podjetnost, ustvarjalnost in inovativnost.
3. Povečala se bo svoboda v družbi, povečala se bo enakost v možnostih in s tem tudi odgovornost vsakega za svoje blagostanje.

Podjetniki:

1. Sicer svobodni, da se lotijo česarkoli, bi se lahko bolj koncentrirali na izdelke, še bolj pa na storitve v nišah, kjer je mogoče doseči globalno konkurenčnost (še posebej s pomočjo internetne ekonomije) ali izkoriščanje realnih domačih monopolov (kultura, prostor, razdalja, identiteta).
2. Perspektivni so finalni izdelki in storitve

z visoko vsebnostjo znanja in ustvarjalnosti ter nizko vsebnostjo materialov in energije, ki ciljajo na potrošnika, ki ne išče samo uporabnosti, ampak presežno smiselnost.

3. Potrebna je krepitev vloge lastnika, uvažanje sodobnih managerskih prijemov, delo skladno z vrednotami podjetja. Družbena odgovornost, ki ni nadomestilo za poslovne rezultate, ampak njihovo oplemenitenje.

Javni sektor:

1. Ne bo več vir enakosti in zaposlovanja, ampak ponudnik storitev državljanom in podjetjem v konkurenčnih razmerah, da jim bo pomagal v globalni tekmi.
2. Povsod podvržen notranji konkurenci in kjer je le mogoče, tekmovanju z zunanjo konkurenco pri ponudbi storitev državljanom.
3. Definicija jasnega poslanstva, uvajanje managerskih praks in podjetniške miselnosti, za kar mora javni sektor dobiti potrebno avtonomijo in prevzeti pripadajočo odgovornost. Odgovornost zanj pa naj se odraža tudi na političnem trgu.

Politika:

1. Dokončati mora projekt spremembe političnega in gospodarskega sistema z izgraditvijo visoko konkurenčnega tržnega gospodarstva, aktivne socialne države ter učinkovite, pregledne, vsem enako dostopne pravne države.
2. Ustvariti mora pogoje za solidarno, vertikalno mobilno, meritokratsko družbo. Prerazporejanje bogastva v družbi naj bo omejeno na zagotavljanje enakih možnosti in na enakomeren regionalni razvoj.

3. S svojim vedenjem mora ustvariti vzdušje medsebojnega zaupanja in pogoje, v katerem bo mogoče sodelovanje tako preko ideoloških delitev kot med politiko in ne-politiko v smeri odprte družbe in odprtega vladanja.

5 Cilji in politike

Središče predlaganih politik so ljudje – njihova kvaliteta (ki jo dosežemo z izobraževanjem), kvantiteta (z demografsko, migracijsko in zaposlovalno politiko), priložnosti, ki jih ljudem nudi okolje, predvsem ekonomsko-socialni model, ter varnost, ki jo daje pravna država.

5.1 Ustvarjalni, podjetni ljudje

Najpomembnejši gospodarski vir tega stoletja bodo podjetni, ustvarjalni in inovativni ljudje. Naloga držav je, da jih vzgojijo, pritegnejo, zadržijo in jim omogočijo, da svobodno uveljavijo svoje načrte. Majhne države so v tem lahko še bolj uspešne od velikih. Človek seveda ni samo ekonomski »vir«. Besedo uporabljamo, ker je v literaturi uveljavljena.

Vlaganje v ljudi za kvaliteto človeških virov. Malo nas je, zato je še posebej važno, da odkrijemo in razvijemo talent vsakega, na vseh področjih. Vsi morajo imeti enake možnosti izobraževanja in osebnega razvoja nasploh, ne glede na socialni položaj staršev ali kraj bivanja. Izobraževanje mora z roko v roki z vzgojo. Ta mora biti skladna s skupnimi vrednotami in identiteto (poglavji 4.2 in 4.3), s čimer bomo tudi v času razpadanja množičnih komunikacijskih medijev, ustvarili kohezivno družbo. Dobre vzgoje in izobraževanja ni brez dobrih učiteljev. Postopno

je treba zagotoviti, da bo to postal eden najbolj spoštovanih in posledično zaželenih poklicev v državi, za katerega se bodo odločali res najboljši.

Ospletanje učenja. Bistvena prenova učnih načrtov in metod poučevanja bo potrebna zaradi tega, ker so danes vsi podatki dostopni z nekaj kliki na miško. Vzgoja radovednih, kritičnih, ustvarjalnih, socialno povezanih, sočutnih ljudi postaja zato še bolj pomembna.

Na vseh nivojih izobraževalnega in raziskovalnega sistema je treba uvajati odprtost, tekmovalnost in avtonomijo.

Odprtost. Odprtost za nove ideje, z ukinjanjem monopolov na delovna mesta, odprtost za sveže ljudi, za kroženje ljudi in znanja. Odprtost za študij v tujini in prihod tujih študentov v Slovenijo, tudi za ceno uvajanja svetovnih učnih jezikov. Odprtost za ljudi in ideje iz sveta. Odprtost za sodelovanje z gospodarstvom in gospodarstva med seboj. Pestrost novih programov in idej, navduševanje nad vsem, kar štrli iz povprečja.

Tekmovalnost. Zasebne in javne ustanove (univerze, šole, vrtci) morajo enakopravno tekmovali med seboj v svoji odličnosti. Starši, dijaki, študenti bodo hitro ocenili, kje delajo dobro in kje ne. Financiranje mora slediti tem signalom.

Avtonomija, ne le univerz, ampak do neke mere tudi drugih elementov izobraževalnega sistema razveže ljudem roke, omogoča tekmovalnost in ustvarja pogoje za ugotavljanje odgovornosti in uspešnosti. Odgovornost za svojo izobrazbo in njeno trajanje morajo prevzeti tudi študenti in dijaki.

Imigracija, zaposlovalna, družinska politika za kvantiteto človeških virov. Postati moramo družba, ki se veseli življenja, otrok, ki spoštuje, ceni in varuje družino. Če zahodna civilizacija tega ne bo zmogla, jo bodo demografsko izpodrinile tiste, ki se tem vrednotam niso odpovedale. Slovenija mora voditi načrtno migracijsko politiko, s katero bo v državo pritegnila nadpovprečno izobražene in mlade predvsem iz kulturno sorodnih okolij. Pri tem lahko dobro pomaga študentska politika tudi z iniciativo v gospodarstvu in načrtna podpora visokošolskim in podiplomskim centrom, kjer bi v nekaj nišah lahko ustvarili globalno konkurenčne študijske smeri.

Ekonomsko socialni model, ki daje ljudem priložnosti. Vlaganje v ljudi je brez pomena, če ljudem ne damo priložnosti, da izživijo svoje talente. Da so zaposlitveno in geografsko mobilni. Da delodajalci lahko postavijo prave ljudi na prava mesta. Da napredovanje ni povezano s pripadnostjo temu ali onemu lobiju, mreži. Potrebujemo okolje, ki bi omogočilo, da posameznik svobodno sodeluje na trgu, na katerem velja pravni red, ki je učinkovit in enak za vse. Da se vsi veselijo uspeha podjetnikov, a ne grajajo neuspeha. Zato bi Slovenija, če bi hotela biti svobodna država, ki spoštuje svobodo posameznikov, morala zagotoviti normalno delovanje tržnih mehanizmov na vseh področjih.

5.2 Kultura, ki daje moč in smisel

Idealizem namesto pragmatizma. Tudi slovenska kultura se v zadnjih letih ni mogla izogniti trivializaciji, banalizaciji, profanizaciji in senzacionalizmu, hkrati pa provincialnemu samozadovoljstvu. Zato si bo morala znova postaviti visoke kriterije, upreti se bo morala dekonstrukciji visoke kulture in izgubljanju stika s tradicijo in metafizičnim kontekstom, vzpostaviti vrednote idealizma namesto pragmatizma, upreti se bo morala relativizaciji vrednot, če bo hotela znova postati gojišče idej, drznih in provokativnih estetskih in družbenih zamisli, središče, kjer se plodno stikata nacionalna identiteta in kozmopolitska dinamika.

Kultura je zaveznik podjetnosti in samozavesti. Kultura, in v njenem osrčju umetnost, od svojih začetkov postavlja v središče človeka, posameznika. Iz tega osnovnega, individualnega in svobodnega postulata rase tista vsebina, ki daje pomen in smisel tudi širšemu, skupnemu občutku za kulturne vrednote v neki družbi. Kulturna identiteta družbeni skupnosti daje moč, samozavest in smisel obstoja in razvoja. Ker je po svoji osnovni intenciji individualna, svobodna in ustvarjalna, je kultura najmočnejši zaveznik podjetnosti na družbenem in gospodarskem področju.

Po dvajsetih letih je čas za drzne projekte. Z drznimi investicijami si mora slovenska država iz novega in plodnega sodelovanja med kulturo in gospodarstvom zastaviti tudi velike in drzne projekte na področjih, ki terjajo visoke materialne vložke in drzne arhitektonske rešitve: muzeji, knjižnice, multikulturni centri, univerzitetna in gledališka poslopja. Nemogoče je stanje, ko so po dvajsetih letih samostojne države najpomembnejše kulturne stavbe še zmeraj

tiste, ki jih je zgradila habsburška monarhija.

Investicije v kulturo kakor tudi njeno sprotno umetniško produkcijo je mogoče spodbuditi s splošnim zavedanjem o pomenu lastne ustvarjalne moči, še bolj pa z ukrepi sproščene davčne politike po zgledu primerljivih in na tem področju zelo uspešnih evropskih držav. Sodobna, podjetna in kulturna Slovenija se bo v prihodnjih letih morala usmeriti tudi v drzne kulturne investicije, ki se ji bodo obilno povrnila v duhovnem razvoju in samozavesti prihodnjih generacij.

5.3 Ustvarjalni trajnostni razvoj

Razvojna izhodišča je potrebno postaviti na naslednje temelje:

- **Šteje samo globalna konkurenčnost.** Vlečni konji slovenskega gospodarstva morajo biti podjetja, ki so v svoji niši globalno konkurenčna, ki prodajajo pod lastno blagovno znamko in zato niso odvisna od uspešnosti podjetij, katerih dobavitelji ali podizvajalec so.
- Pomembni so izdelki in storitve, ki so zasnovani na vrednotah, ki **nagovarjajo tudi potrošnikovo željo po smislu** in ne zgolj osnovne potrebe. Take lastnosti so lepota, dober design, »zdravost«, »domačnost«, »zaupanje«, blagovna znamka, etičnost, ekološkost.
- **Podjetja in organizacije, javne in zasebne, morajo biti utemeljeni na vrednotah.** Raziskave kažejo, da so dolgoročno tudi na finančnih trgih uspešnejša podjetja, ki so svojo kulturo in vrednote obdržala od nastanka in niso pristala na logiko četrletnih rezultatov.
- Dragocena delovna mesta dajejo tudi dejavnosti, ki izkoriščajo **geografski, je-**

zikovni ali kulturni monopol, vendar to niso vlečni konji.

Trije razvojni poudarki so vezani na trajnostno gospodarstvo, ustvarjalno gospodarstvo in na storitve. Ta področja imajo velik potencial, ki pa ga morajo prepoznati in realizirati predvsem podjetniki.

5.3.1 Trajnostno gospodarstvo

V iskanju niše, v kateri bi prepoznali slovensko gospodarstvo in družbo, ima trajnostnost velik potencial, ki ga vidimo v zeleni pokrajini, veliki zaščiti narave v okviru Nature 2000. Povezuje se s turizmom, farmacevtsko industrijo, kmetijstvom in gozdarstvom. Ozelenitev nacionalne identitete ima lahko pomembno vlogo pri prepoznavnosti države in pozicioniranju njenega gospodarstva. Prispeva k izgradnji blagovne znamke države kot enega izmed nosilnih stebrov našega razvoja.

Na okoljevarstvo moramo nehati gledati samo z vidika ohranjanja naravnih virov, prepovedi, omejevanja in prilagajanja na podnebne spremembe. Prenova energetske infrastrukture mora upoštevati ambicije našega širšega okolja (zaveze EU v zvezi z 2020 in 2050) po dekarbonizaciji in slediti naravnim investicijskim ciklom. Bolj proaktiven pogled odpira priložnosti, za katere imamo danes vse pogoje.

Štirje univerzalni stebri trajnostnega razvoja so:

- razvoj industrije in storitev, ki s svojim delovanjem ne posegajo v zemeljsko strukturo ter z ekstrakcijo ne vplivajo na atmosfero;
- razvoj industrije in storitev, ki s svojim delovanjem ne ustvarjajo substanc, ki so v naravi nerazgradljive;

- razvoj industrije in storitev, ki s svojim načinom delovanja ne uničujejo ekosistemov;
- razvoj industrije in storitev, ki s svojo prisotnostjo zagotavljajo pogoje za dostojno kvaliteto življenja v lokalnih skupnostih, kjer delujejo.

Priložnosti, ki so s tem povezane v Sloveniji:

- Ozaveščanje javnosti s pozitivnimi zgledi na področju dobrih praks iz okoljevarstva doma in po svetu – 'Slovenian Green Champions' z namenom spodbujanja malga in srednjega podjetništva.
- Hitrejši razvoj in promocija kvalitetne turistične ponudbe, z njo povezane infrastrukture ter regulativna podpora storitvam z visoko dodano vrednostjo z načrtnim omejevanjem masovnega turizma.
- Ekološko kmetijstvo, predelava bio hrane in grozdenje malih in srednjih podjetij z intenzivno izobraževalno in finančno podporo pri prodoru na tuje trge.
- Intenzivnejša izraba gozda kot surovine za izdelke, predvsem v gradbeništvu in šele na drugem mestu kot vira energije.
- Minimiziranje odpadkov in predelava odpadkov s poudarkom na malih in srednjih podjetjih, ki razvijajo in nudijo inovativne rešitve za predelavo odpadkov in razvoj novih, okolju prijaznih materialov.
- Razvoj energetske varčnih tehnologij na podlagi izkušenj tradicionalne slovenske gradnje.
- Spodbujanje razvoja podeželja z ohranjanjem lokalnih izobraževalnih institucij, izboljšanjem infrastrukture za javni prevoz in telekomunikacijske infrastrukture.

Podporne strategije:

- Ozaveščanje, ozaveščanje in ozaveščanje – razvoj socialnih omrežij in preusmeritev negativnosti v medijih (vzpostavljajanje pozitivnih vrednot).
- Nadgradnja učnih načrtov, širitev eko šol, spodbujanje študija tehničnih ved in intenzivni programi za izmenjavo študentov v tujini.
- Finančne opcije in dosegljivost rizičnega kapitala za mala in srednja podjetja v fazi *start-upov*.
- Krajinska ureditev, spodbude in izobraževalna podpora za razvoj podeželja.
- Motivacijske davčne olajšave za mala in srednja podjetja, usmerjena v priložnosti, zapisane zgoraj, v prvih treh letih delovanja
- Intenzivna prisotnost na tujih trgih skozi sposobno diplomacijo in kredibilne predstavnike gospodarstva
- Aktivni pristop k EU skladom in podpora pri pridobivanju sredstev

Slovenija naj postane model države, ki s svojim zgledom zvišuje okoljevarstvene standarde in je s tem atraktivna za nove investicije, prenos znanj in tehnologij in pospešen razvoj storitev. Dovolj majhna je in še dovolj zelena, da na tem področju postane *trendsetter*. To pa lahko postane le, če bodo skrb za okolje podjetniki vgradili v svoje strategije.

5.3.2 Storitve in promet

Legi na križišču poti med vzhodom in zahodom ter severom in jugom Evrope je bila konkurenčna prednost tega ozemlja vsaj od časov jantarske ceste naprej, izrazito pa je posegla v gospodarski in nacionalni razvoj Slovencev z gradnjo avstrijske južne železnice. V času globalizacije ta legi pridobiva

na pomenu, zato je pomembno, da jo strateški dokumenti pripoznajo.

- Izkoristiti moramo svoj pomorski značaj in lego luke Koper kot pristanišča, ki blago najbolj približa Srednji Evropi.
- Slovenija mora izkoristiti svojo lego na trasi evropskega 5. koridorja. Podobno kot vedno v zgodovini mora njeno lego pripoznati tuj interes, ki mu mora Slovenija zgolj nuditi boljše pogoje kot alternativam.
- Izkoristiti mora svojo lego na kulturnem zemljevidu Evrope, saj se v Sloveniji stikajo vse tri glavne jezikovne skupine, hkrati pa je Slovenija most med vzhodom in zahodom Evrope, med srednjo Evropo in Balkanom.
- Izkoristiti mora svoje dobro poznavanje JZ Balkana. Gospodarska, znanstvena, migracijska politika mora poiskati občutljivo ravnotežje med interesi v tem prostoru, izkoristiti njegovo poznavanje in skupno zgodovino, pa hkrati simbolno ostati zunaj tega prostora, kot sta zunaj npr. Avstrija in Madžarska.

5.3.3 Ustvarjalno gospodarstvo

V poročilu »Creative Economy Report 2008« so Združeni narodi zapisali: »Kreativna ekonomija ima potencial, da generira prihodke in delovna mesta ter hkrati promovira socialno inkluzivnost, kulturno pestrost in človeški razvoj«.

Ugotavljamo:

- Da je globalizacija in množična industrijska proizvodnja tudi iz večine industrijskih izdelkov naredila dobrine, podobne surovinam. Med seboj tekmujejo samo še s svojo ceno. Nekateri pa so vendarle lahko dražji od drugih. To so tisti, v

katerih kupec najde nekaj več – morda so lepo oblikovani, znane znamke, so "zdravi" in podobno. Skupku teh lastnosti lahko rečemo identiteta izdelka ali storitve.

- Da tisti, ki ustvarja identiteto, na svetovnem trgu pobira smetano. Kdor načrtuje ostalo, pobira drobiž, proizvajalcu pa ostajajo drobtine za preživetje.
- Da na neki način blago (*commodity*) postaja tudi delo; predvsem nekvalificirano delo modrih ovratnikov, vse bolj pa tudi strokovno in razvojno delo belih ovratnikov, ki ga globalna podjetja vse lažje kupujejo na svetovnem trgu.
- Da je delo eden najpomembnejših faktorjev pri oblikovanju identitete posameznika in da je identiteta naroda (navznoter) ter prepoznavnost (navzven) tesno povezana z identiteto (ali ne-identiteto) tega, kar njegovi pripadniki delajo ali izdelujejo.
- Da identiteta izdelka ali storitve zrcali vrednote, kulturne, estetske in druge, ki ne morejo biti izolirane od vrednot, ki sicer v družbi veljajo nasploh. Oblikovanje izdelkov, izgled krajine, nivo umetniške, popularne in politične kulture so medsebojno odvisni.

Strateška skrb za kreativno ekonomijo.

Zavedamo se, da se mora slovensko gospodarstvo prestrukturirati v smeri kreativne ekonomije. Edino ta lahko v Sloveniji na dolgi rok zagotovi solidno plačana delovna mesta in deleže na globalnem trgu. Ključni element in katalizator kreativne ekonomije so kreativne industrije oz. kreativnost kot taka. Omogočajo nadgradnjo znanstvenih in inženirskih dosežkov v uporabne in smiselne izdelke in storitve z lastno identiteto. Vzpostavljajo tudi čustveno in ne samo utilitarno vez med novimi tehnologijami in uporabniki. Kreativne industrije predstav-

ljajo pomemben del pretekla in prihodnje nacionalne identitete. Izboljšujejo in ustvarjajo delovna mesta in dvigajo kakovost življenja.

Predlagamo:

- da se začne polje ustvarjalnosti obravnavati na primerljiv način kot polje znanosti in tehnologije, turizma ipd.;
- da šole na vseh nivojih sistematično skrbijo za ustvarjalnost mladih in ne zatirajo prirojene otroške radovednosti, ustvarjalnosti, spontane izvirnosti in drugačnosti;
- da oblast vpelje skrb za lepo, urejeno, oblikovano, ustvarjalno ... na vse nivoje odločanja, še posebej pri urejanju in oblikovanju prostora, urbanizmu in arhitekturi;
- da politika raziskav in razvoja posebej pozorno podpira sodelovanje s tisto domačo industrijo, ki je finalist in dela z lastnimi blagovnimi znamkami.

Ekonomija znanja. Kreativna ekonomija nadgrajuje ekonomijo znanja, ki je dobro dokumentirana, prepoznana v obstoječih razvojnih načrtih državah in drugih dokumentih, med drugim v zaključnem poročilu Sveta za konkurenčnost iz novembra 2008, katerega priporočila v glavnem ostajajo veljavna:

- Večji del domačih sredstev za R&R je treba vlagati ciljno. Prednostne teme je določil svet za konkurenčnost. Tudi na daljši rok pa je potrebno oblikovati mehanizme, ki bodo te teme določevale mimo interesnih skupin in lobijev.
- Tehnologije, povezane s klimatskimi spremembami, ter informacijske tehnologije so rdeča nit, ki se vleče skozi vsebinske predloge na vseh področjih.

- Postopno je potrebno večati vlaganja v raziskave in razvoj tudi nad 3% BDP in sveža sredstva nameniti za (a) kolaborativne projekte med gospodarstvom in inštitucijami znanja, (b) tehnološke projekte, (c) za nagrajevanje izjemne znanstvene kvalitete in (d) za koncentracijo sredstev na prebojnih področjih.
- Posodobiti je potrebno organiziranost inštitucij znanja, ki naj temelji na kompletnosti avtonomije in odgovornosti. Omogoča naj podjetno vodenje inštitucij, *spin-off* podjetja, kadrovsko odprtost, medsebojno in mednarodno povezovanje ter notranjo in zunanjo konkurenco za pedagoge, raziskovalce in študente.
- Odpraviti je treba preostale ovire in spodbuditi priliv talentov – raziskovalcev, razvojnikov, študentov iz tujine.
- Raziskovalcem in razvojnikom je treba skozi različne oblike (izobraževanje, podporne pisarne, financiranje) približati podjetništvo. Potrebno je zblížati in iskati sinergije med podpornimi okolji za R&R ter za podjetništvo.
- Bistveno je potrebno izboljšati trg tvegane in začetnega kapitala ter bolj motivirati podjetja za vlaganje v R&R.

5.4 Visoko-konkurenčno tržno gospodarstvo

Postopen prevzem modernega skandinavskega ekonomsko socialnega modela. Slovenija naj postopno privzame bistvene značilnosti modernega skandinavskega ekonomsko socialnega modela. Zanj je značilna visoka svoboda udeležencev na trgu, neovirana podjetnost in majhen vpliv države na poslovne odločitve podjetij. Ni mešanja socialnih in ekonomskih politik. Razvit socialni model ne pači razmer na trgu, ampak je v

funkciji ustvarjanja varovalk, da si ljudje pri svojem delovanju na trgu, upajo več tvegati, podjetniki pa neovirano poslujejo. To terja razmeroma visoko obdavčenost, ki pa je vseeno nižja kot sedanja v Sloveniji.

Država naj se umakne iz gospodarstva.

Država naj se kot lastnica praviloma umakne iz slovenskih podjetij, predvsem pa prereže popkovino med interesnimi skupinami na ekonomskem in političnem trgu in enkrat za vselej zavrže socialistične elemente dogovornega gospodarstva. Interes svobodnega in odgovornega posameznika naj nadomesti paradigmo nacionalnega interesa, kajti nedopustno je nadaljevanje ekonomske politike, kjer se kot interes vseh državljanov prikazuje interes nekega, s strani političnih strank, izbranega podjetja. Bančni sistem naj ne bo podaljšek državnih razvojnih ali socialnih politik, ampak naj deluje avtonomno. Država pa naj neha (kot delna lastnica) proizvajati dobrine (npr. elektriko) in storitve (npr. internet) in naj to prepusti podjetnikom. Ustvarjati pa mora enakopravne pogoje, da bodo podjetniki to v medsebojnem tekmovanju tudi počeli. Edina dopustna interesa države ali državnega sklada kot lastnika v podjetju sta dobiček in povečevanje vrednosti tega podjetja.

Depolitizacija investicij v infrastrukturo.

Država naj se odpove političnim investicijam v infrastrukturne projekte, kot so nekatere ceste in železnice. Gradnja komunikacijskih omrežij naj bo v funkciji enakomernega regionalnega razvoja in naj praviloma pritegne zasebni kapital. Na področju cestnega omrežja je bilo to zamujeno, na področju železniškega je še čas. Prekine naj se praksa obremenjevanja davkoplačevalcev, ki morajo financirati projekte, od katerih imajo donos samo interesne skupine, ki preko izigravanja pravne države te projekte

izvajajo. Zmanjšati je potrebno vpliv državnoborskih poslancev na odločanje o partikularnih infrastrukturnih projektih.

Takoj naj se razgradijo vsi karteli v državi.

Med prvimi naj se razgradita lekarniški in notarski. Cene javnih storitev naj se določajo z vsemi pripadajočimi in javno dostopnimi stroškovnimi kalkulacijami.

Namen davkov je financiranje javnih storitev.

Davki bi morali biti v funkciji financiranja optimalnega nabora javnih storitev, ki so stroškovno učinkovite in ne breme, ampak podpora gospodarstvu in posameznikom. Davčni sistem mora biti enoten, enostaven, pregleden in resnično pravičen, ne pa, da se za pravičnost skriva vzgoja državljanov, prerazporejanje denarja preko potreb solidarnosti in robinhoodovsko jemanje denarja tam, kjer pač je. Slovenija mora biti s svojim davčnim sistemom konkurenčna tako za tuje vlagatelje kot za zaposlovanje ključnih razvojnih kadrov.

Ekonomska ustava. Če ne gre drugače, naj se uvede ekonomska ustava, v kateri naj se za vedno začrta okvirne parametre slovenskega gospodarskega okolja, in to s tako trdnostjo, da ti ne bodo podvrženi manipulaciji s strani političnih strank. Uvede naj se strog nadzor nad proračunom s striktno omejitvijo javne porabe.

Najprej misliti na majhne. Vodilo gospodarskih politik naj bo, da je potrebo najprej misliti na majhne. Poenostaviti ustanavljanje podjetij in njihovo financiranje v začetni fazi. Zmanjšati je treba reguliranost in administracijo malih podjetij in legalizirati čim več sive ekonomije.

5.5 Aktivna socialna država

Socialna Slovenija je ustavna kategorija.

Naloga socialne države je, da brez posegov v bistvo ekonomskih in političnih odnosov s prerazporeditvijo narodnega dohodka omogoči vsem državljanom osnovno socialno varnost ter enako možnost zadovoljevanja osnovnih osebnih in skupnih eksistenčnih potreb. Zavezo k izpolnjevanju te naloge je Slovenija zapisala tudi v Ustavi RS. To zavezo izpolnjujemo in jo moramo tudi v prihodnje. Za socialno zaščito Slovenija namenja približno četrtnino svojega bruto družbenega proizvoda, kar je sicer precej manj kot v skandinavskih državah, kjer za socialno zaščito namenjajo zavidljivih 30%, ne odstopa pa veliko od evropskega povprečja, ki je na ravni 27%. Stopnja tveganja revščine se znižuje, dohodkovna neenakost se ne povečuje, brezposelnost je kljub specifičnim gospodarskim razmeram še vedno nižja od povprečne v EU, regionalne razlike pa se povečujejo bistveno počasneje kot v večini drugih tranzicijskih držav.

Najboljša socialna politika je politika ekonomskega razvoja.

V okviru EU so zdravstvo, pokojnine, izobraževanje in druge javne službe skoraj v celoti prepuščene posameznim državam, zato je tudi njihovo financiranje in regulacija stvar nacionalnih vlad, kar ima za posledico precej različne modele socialnega varstva. S klasično navezanostjo na posnemanje germanskih modelov je Slovenija svoj sistem socialne države oblikovala po vzoru kontinentalno korporativnega modela, ki ga opredeljujejo sorazmerno skromen obseg državnega intervencionizma in visok obseg pravic iz sistema socialne varnosti, pri čemer se Slovenija drugega drži bolj kot prvega. Ne glede na raznolikost evropskih modelov in politik, ki ubirajo vsaka svojo pot do istega cilja, pa je

najboljša socialna politika politika ekonomskega razvoja, ki predstavlja osnovo in pogoj za izpolnitev pričakovanj po stalnem naraščanju standarda državljanov. Ljudem je treba omogočiti, da delajo in zaslužijo ter na ta način v prvi vrsti sami poskrbijo za zadovoljevanje svojih potreb. Le bogata družba lahko uspešno skrbi za tiste, ki so socialno ogroženi in vsem državljanom zagotavlja ekonomsko in socialno varnost v starosti, času bolezni ter v primeru izgube dela ali delazmožnosti. Pravična socialna politika omogoča delitev odgovornosti za socialno varnost med državo, posameznikom in civilno družbo. Postopno zmanjševanje vloge države pa v končni fazi vodi v blaginjo družbe.

Konkurenčnost in socialna politika se dopolnjujeta.

Cilj vsake države je ustvariti tak socialni model, ki bo podpiral njeno globalno konkurenčnost. Konkurenčnost in socialna politika se med seboj ne izključujeta, ampak podpirata, česar doslej v Sloveniji še nismo uspeli v celoti razumeti. Vse dosedanje vlade so se pustile speljati v začarani krog razprav, kjer je namišljena trditev, da ukrepi, ki omogočajo povečanje konkurenčnosti, pomenijo začetek razkroja socialne države, postala razlog za ohranjanje statusa quo.

Najprej ustvariti, potem deliti. Vztrajanje na pridobljenih pravicah in nezmožnost odpovedi kratkoročnim koristim na račun dolgoročnega razvoja, so ostanki razmišljanj, ki so bili značilni za sistem, ki smo mu že davno odpovedali gostoljubje. Realnost je neizprosna. Najprej je potrebno ustvariti, šele nato je mogoče deliti. Gospodarstvo, ki edino zagotavlja, da socialna država sploh lahko deluje, se mora osvoboditi bremen, ki ga v globalni konkurenčni tekmi že v izhodišču postavljajo v neenakopraven položaj. Z večjo gospodarsko aktivnostjo in rastjo bodo

nastajala nova delovna mesta, prihodki od dobičkov in plač zaposlenih pa bodo polnili proračun ter pokojninske in zdravstvene blagajne in tako omogočili razcvet socialne države.

Socialna država, zrela za prenovo. Ugodni statistični podatki o deležu izdatkov, ki jih Slovenija namenja za socialno varnost in zdravstvo, ne morejo zamegliti dejstva, da sistem ne sledi osnovnim načelom pravičnosti, transparentnosti in učinkovitosti. Slovenska socialna država je zrela za temeljito prenovo. Ključni izzivi reforme socialne države so povezani z reformo trga dela, reformo pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja, prenovo zdravstvenega sistema in reformo socialnih prejemkov.

Trg dela deloma ne obstaja, v enem delu pa je brutalen. Slovenski trg dela zaznamuje predvsem visoka stopnja zaščite zaposlenih, ki ne sledi stopnji socialne varnosti v primeru izgube zaposlitve. Zapleteni postopki in visoki stroški, povezani z odpuščanjem, delodajalce odvrtaajo od novega zaposlovanja, delojemalcem pa oži izbiro delovnih mest. Namesto kvalitetnih zaposlitev za nedoločen čas se vse večkrat odločajo za zaposlovanje za določen čas. Čeprav se stopnja brezposelnosti giblje v primerljivih okvirih z drugimi evropskimi državami, velik problem predstavlja strukturna brezposelnost. Reforma trga dela mora omogočiti delodajalcem lažje zaposlovanje in tudi lažje odpuščanje, delojemalcem pa večjo ponudbo delovnih mest. Vključevanje v koncept vseživljenjskega učenja, izobraževanje in usposabljanje zaposlenih v vsej aktivni dobi mora postati samoumevno.

Vse daljša življenjska doba ne more pomeniti daljšega pokoja. Staranje prebivalstva povzroča vse večje pritiske na javne finance.

Zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema bo mogoče le z zagotavljanjem večjega števila aktivnega prebivalstva. Spremembe razmerij med aktivnim prebivalstvom in upokojenci na preizkušnjo postavljajo celoten koncept pokojninskega zavarovanja, ki potrebuje redefiniranje v smeri večje odgovornosti ljudi za skrb za lastno starost.

Smer sever. Slovenija se mora otresti klasične navezanosti na kontinentalni model in slediti bolj vzdržnim in učinkovitim skandinavskim modelom. Obseg pravic je razvitoosti primerno visok, davčno financiranje pa posledično pomeni, da je večina pravic iz sistema socialne varnosti univerzalnih. Za njegovo vpeljavo je potrebno prekiniti z ohranjanjem mita o lažni solidarnosti, v vsako poro družbene zavesti pa vcepiti idejo o zavedanju visoke stopnje samoodgovornosti. Za nadaljnji razvoj socialne države je potrebno opustiti razmišljanje, da so za blaginjo ljudi odgovorni predvsem javni sistemi socialne države. To ne pomeni manj socialne države, temveč predvsem drugačno socialno državo

5.6 Vsebinska pravna država

Uveljavljanje zakonov in drugih pravil je bistveno za delovanje tržnega gospodarstva. Samo če pravila držijo, zmagujejo najboljše. Uveljavljanje pravil je storitev, ki jo mora učinkovito nuditi izvršna (policija, tožilstvo) in sodna oblast. Slednja mora dobiti procesne, materialne in tehnološke možnosti, da se sama notranje učinkovito organizira, informatizira in vzpostavi sistem odgovornosti za svoje učinkovito delovanje. Nedelovanje teh storitev je največja grožnja slovenski pravni državi in slovenskemu gospodarstvu ter terja takojšnjo reakcijo.

Trajna skrb za delovanje pravne države.

Država je po ustavi zavezana ustvarjati pogoje za vzpostavitev pravne države: kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne. Najbolj izdelan projekt na področju uresničevanja pravne države v Sloveniji je projekt Lukenda. Ta vsebuje številne dobre kratkoročne in srednjeročne ukrepe za izboljšanje obstoječega stanja. Nekateri med njimi so že bili realizirani, drugi se še uresničujejo, spet tretji pa so bili največkrat iz politično oportunističnih razlogov ter zaradi pomanjkanja sredstev opuščeni. V veliki meri pa projektu manjka dolgoročni uvid, ki je nujen z vidika Slovenije kot pravne države v prihodnosti.

Vzgajati razmišljujoče, kritične, ustvarjalne pravnike.

Dolgoročno lahko Slovenija postane pravna država zgolj na temelju generacijske spremembe, ob predpostavki, da bodo nove generacije pravnikov ponotranjile zahtevani sociološki odnos do prava in ga prelile v prakso. To pa je mogoče doseči predvsem, morda zgolj, z ustreznim pravnim izobraževanjem. Tega je v Sloveniji treba osvoboditi monolitnega pristopa k pravu kot pozitivni znanosti, kjer naj bi bili vsi odgovori že dani, dober pravnik pa naj bi se jih le naučil na pamet. Treba je začeti vzgajati razmišljujoče, kritične in ustvarjalne pravnike, katerih etično poslanstvo naj bo zavezanost k pravu in pravnemu redu v zavesti skupnega slovenskega dobra.

Zmanjšati normiranost družbe. Takšni pravniki, zlasti sodniki, se pri svojem pravnem odločanju, drugače kot doslej, ne bi smeli več izogibati težkim primerom, ki terjajo pravno vrednotenje in uporabo zahtevnih oblik pravne razlage. Sodnike bi bilo potrebno motivirati, da bi s pravo mero pravne ustvarjalnosti sami rešili čim več pravnih vprašanj in zapolnili morebitne zevajoče pravne praznine. Na ta način bi prišlo do

spremembe trenutnega izrazito negativnega trenda, ki se kaže v obliki velikega pritiska na zakonodajalca v smislu normiranja kar največjega števila potencialnih pravnih situacij. Rezultat tega je pravna hipertrofija, ki prispeva k pogostim spremembam predpisov, ki so zato ne le slabše kvalitete, ampak kot takšni še dodatno otežijo in podaljšajo delo sodišč ter upravnih organov. Vse to slabo vpliva na pravno varnost posameznikov in posledično na njihovo zaupanje v pravo.

Najboljši pravniki naj se vračajo v sodstvo.

Pravno izobraževanje zato ne bi smelo biti več omejeno le na nekaj let univerzitetnega študija, ampak bi moralo vključevati obvezno vseživljenjsko profesionalno pravno usposabljanje kot pogoj za nadaljevanje opravljanja določenega pravnega poklica. Tako izobražene mlade pravnike bi bilo, slednjič, treba tudi ekonomsko spodbuditi, da bi se najboljši med njimi ponovno vrnili v sodstvo, ki je srčika pravne države. S tem bi sodstvu vrnili ugled, ki mu gre, in obrnili sedanji izrazito destruktivni trend poklicnega izogibanja sodiščem, začevši z ustavnim sodiščem. Pričakovati je, da bi tako ustvarjena nova generacija pravnikov s svojim pozitivnim zgledom vplivala tudi na ostale podsisteme slovenske države, ne samo na sodnega.

Vzgajati za pravno državo. Če bi ob tem tudi v osnovnošolsko in gimnazijsko izobraževanje vključili pouk o pomenu pravne države, bi se oblikovala aktivna zavest pravne države, ki bi učinkovala kot javna vest nosilec oblasti, s tem pa tudi državljanov. K njenemu hitrejšemu oblikovanju bi lahko prispevale tudi morebitne manjše ustavne spremembe, a le če bi do njih prišlo na temelju širokega dialoga v družbi, ki ne bi bil omejen samo na strokovno javnost in ki bi bil zasidran v neko jasno ustavno vizijo

prihodnosti. Vlogo te zadnje bi lahko odigrala ideja druge slovenske republike.

Stopiti na novo pravno pot. Da bi Slovenija lahko postala drugačna republika v smislu resnične pravne države, je na opisanem generacijskem premiku treba začeti graditi že danes. Začarani krog slovenske pravne države namreč postaja vse bolj zamotan. Sodni postopki trajajo nerazumno dolgo, kar v javnosti zbuja upravičen odpor in sodstvu naglo zbija ugled. To odbija pripad najboljšega pravnega kadra na sodišča, pri obstoječih sodnikih pa obseg dela, katerega rezultat tudi zaradi načina delovanja ostalih akterjev v pravosodju (tožilcev in odvetnikov) pogosto izostaja, zbuja vse večje nezadovoljstvo.

5.7 Odprto in tekmovalno zagotavljanje javnih storitev

Ni važno, kakšne barve je mačka, važno, da lovi miši (Deng Xiao Ping). Državljanom je potrebno zagotavljati določene storitve, npr. varovanje, sojenje, zdravljenje, izobraževanje. Pri tem je potrebno ugotoviti, da so te stvari lahko brezplačne ali plačljive ter da jih lahko izvaja javni sektor ali zasebno podjetje. Veliko nejasnosti v razpravo, kako to urediti, vnaša nerazumevanje, da sta ti dve lastnosti – plačljivost storitve in lastniški status ponudnika – med seboj popolnoma neodvisni. V interesu uporabnikov storitev in davkoplačevalcev je, (1) da se tudi dejansko ukine čim več monopolov, ki jih imajo na izvajanje nekaterih storitev javne ustanove, (2) da se izboljša učinkovitost delovanja javnih ustanov in (3) da dostopnost storitve ni odvisna od tega, ali jo zagotavlja javno ali zasebno podjetje. Glede na premik celotne družbe v smer družbe znanja in na pomen, ki ga bo dobila skrb za zdravje ljudi, ni nobene potrebe, da bi ti dve v perspektivi zelo

propulzivni dejavnosti imeli državni monopol.

Uvajanje managerskih sistemov. Država naj v celotnem gospodarstvu, še posebej pa v javnem sektorju, podpira uporabo managerskih sistemov tretje generacije (učinkovito obvladovanje neotipljivih virov – kadri, mednarodni patenti, blagovne znamke, sistemi vodenja, baze kupcev,... in globalno optimizacijo virov podjetij), inoviranje in globalno optimizacijo poslovnih modelov, uvedbo sodobnih kadrovskih sistemov, uporabo sodobnih metod produktivnih strategij in drugo generacijo managerskih modelov, ki se nanašajo predvsem na povečevanje operativne odličnosti in stroškovne učinkovitosti. Delovanje javnega sektorja se mora intenzivno informatizirati.

Redno preverjanja upravljaljskih praks in uravnoteženost rezultatov vseh deležnikov. Gospodarstvo in javni sektor morata redno vsakoletno preverjati svoje upravljaljske prakse, kot to predlagajo načela korporativnega upravljanja OECD, tako kot je to praksa v EU, kjer je ocenjevanje oz. samoocenjevanje precej razširjeno v gospodarstvu in tudi v javnem sektorju, v zdravstvu, šolstvu, policiji, davčni upravi, kjer 30.000 organizacij uporablja ta model.

Sistem javnih naročil in državne porabe naj bo transparenten. Informacije o tem, kakšni poslovni načrti so vezani na javna naročila, naj bodo javno dostopne, oziroma vsakemu državljanu naj se v vsakem trenutku omogoči vpogled v podatke o tem, kako se posamezne investicije, financirane s strani države, financirajo in kdo so prejemniki teh sredstev. Zakonsko naj se odredi, da morajo investicije, podobno kot na finančnih trgih, spremljati ustrezne analize ekonomskih učinkov, stroškovne učinkovitosti.

5.8 Realna zunanja in varnostna politika

Zunanja politika kot pomembna podpora drugim politikam. Slovenska diplomacija zaključuje obdobje, ko je bila njena naloga in pomen postavitev Slovenije na politični zemljevid sveta. Pred njo so naloge, da zagovarja realne slovenske interese na področju trgovine, gospodarstva, znanosti, razvoja in varnosti.

Mednarodne organizacije kot multiplikator našega vpliva. Zunanja politika slovenske države bo še naprej ostala vezana na geopolitične danosti, ki jih narekuje njen položaj stičišča treh regij: Srednje Evrope, Sredozemlja in Zahodnega Balkana. Zgolj geografska umeščenost sama po sebi še ne zagotavlja avtomatično tudi (enake ravni) vpliva v vseh treh regijah. Slovenija bo lahko krepila svoj vpliv samo z aktivnim delovanjem v mednarodnih organizacijah. Lojalnost le-tem ni njena šibkost, ampak nasprotno: prav članstvo v Organizaciji združenih narodov, Evropski uniji, Severnoatlantskem zavezništvu, Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi in drugih multilateralnih okvirih, ki jih je pridobila že v zgodnjem obdobju svoje državnosti, ji daje možnost, da jih izkorišča za multipliciranje svojega vpliva. Jasno določena mednarodna pravila igre ščitijo tudi in zlasti male države, torej mora Slovenija podpirati politike, ki krepijo mednarodni red.

Aktivni v sosednji regiji Zahodnega Balkana. Če bo v naslednjih letih mejno vprašanje med Slovenijo in Hrvaško ustrezno rešeno, bodo na ta način možni ambicioznejši pristopi na drugih področjih zunanje politike. To velja predvsem za sosednji Zahodni Balkan, kjer bo še naprej potrebno zagovarjati politiko odprtih vrat za vstop teh držav v Evropsko unijo. Verjetnost, da bi vse dr-

žave regije do leta 2020 vstopile v evroatlantske povezave, se zdi v tem trenutku majhna, vendar še vedno obstaja in eno od poslanstev Slovenije je tudi v tem, da soustvarja pozitiven odnos do njihovega vključevanja. Ob tem bo potrebno samokritično priznati, da zgolj poznavanje jezika in skupna jugoslovanska preteklost že zdavnaj ne pomenita avtomatično tudi večjega vpliva. Slovenska diplomacija bo v regiji uspešna samo, če bo nudila ustrezno podporo domačemu gospodarstvu in skrbela za kvaliteten prenos znanja, tudi z ustanavljanjem visokošolskih in raziskovalnih institucij. Predvsem pa je treba vseskozi imeti pred očmi, da bo vpliv Slovenije v regiji odvisen predvsem od njenega sistematičnega in učinkovitega delovanja znotraj ustreznih institucij EU. Ali z drugimi besedami: slovenske pobude povezovanja z eno, dvema ali več državami v regiji bodo uspešne samo, če bodo koordinirane s partnerji v evroatlantskih povezavah.

Nadaljevati začeto v Sredozemlju. Podoben pristop bo potrebno uporabljati tudi v Sredozemlju, kjer je bilo v preteklosti že sproženih nekaj pobud multilateralnega značaja, ki bi Sloveniji ob ustrezni organizaciji zagotovile večje možnosti za prenos lastnih tehnoloških dosežkov in znanja v regijo.

Naše manjšine so v isti skupni Evropski uniji. Srednjeevropska dimenzija slovenske zunanje politike je imela vedno pomembno vlogo pri oblikovanju prioritet, saj omogoča tudi delovanje mehanizmov za boljše uveljavljanje interesov slovenskih manjšin v neposrednem sosedstvu. Slovenija mora aktivneje in ambicioznejše gospodarsko in intelektualno nastopati na slovenskem etničnem ozemlju in izkoristiti padec evropskih meja za boljšo povezanost tega ozemlja. Če se v sedanjem trenutku zaradi propada

nemško-francoske pobude o ministrstvu za skupne zadeve zdi, da je takšen koncept okrepljenega bilateralnega sodelovanja še preuranjen, pa bi kazalo razmisliti o ustanovitvi skupnih uradov s sorodnimi državami, ko gre za vprašanja, kjer je skupen in bolj koordiniran nastop postal nujnost: na primer za reševanje okoljskih vprašanj, ki imajo izrazit čezmejni vpliv.

Majhnost ni ovira na intelektualnem področju. Slovenija verjetno nikoli ne bo eden od ključnih centrov politične ali finančne moči v svetu, lahko pa se razvije v pomembno stičišče mednarodne kulturne, poslovne in raziskovalne in visokošolske izmenjave. Poleg geografskih danosti, ki jo postavljajo v središče različnih regionalnih pobud, bi lahko v tem primeru v večji meri izkoristila tudi svoje intelektualne potenciale. Forum slovanskih kultur, Center za evropsko prihodnost in Evro-sredozemska univerza imajo vse možnosti, da se razvijejo v vplivna intelektualna središča, ki bodo krepila položaj Slovenije v mednarodni skupnosti in imidž države, ki verjame v medkulturni dialog. Podobno bi Slovenija lahko v nekaterih nišah odigrala vlogo mostu med tehnološko-intelektualnim potencialom evro-azijskega vzhoda in kapitalskim pogumom Zahoda, vključujoč ZDA. Bistveno bolj mora izkoristiti svojo diasporo in znanstvenike v tujini.

Lizbonizacija zunanje in evropske politike. Prihodnja leta bodo dobra priložnost za reorganizacijo mreže diplomatsko-konzularnih predstavništev. Po dvajsetih letih obstoja diplomacije, ki je poskrbela za vstop države v ključne mednarodne organizacije, bo treba postopno prilagoditi mrežo realnostim lizbonske pogodbene ureditve, ki jo določa zagon Evropske službe za zunanje delovanje. Slovenski zunanjepolitični interesi bodo najbolj zaščiteni prav z aktivno in

tudi – tako po kvaliteti in po številu kadrov – dovolj močno udeležbo v njej. To ne pomeni, da bo klasična bilateralna diplomacija slovenske države izgubila svoj pomen. A za razliko od preteklih let, ko je bila njena osnovna težnja krepitev mreže v prestolnicah članic Evropske unije, bo potrebno nadaljevati trend, ki se je začel že v času priprav na slovensko predsedovanje povezavi: intenzifikacija odnosov s »tretjimi državami« od Ruske federacije, Latinske Amerike do Arabskega polotoka. Slovenija mora ponotranjiti politiko do Evropske unije tako, da v Bruselj logično podaljša delovanje ministrstev in parlamenta.

Varnost kot posledica partnerstva in vpetosti v mednarodne organizacije. Oborožen konflikt na evropskih tleh se danes zdi nemogoč, vendar hitro pozabimo, da so se v preteklih 20 letih te stvari dogajale. Slovenija naj v prihodnosti ostane zvesta zavezništvom in izpolnjuje svoj del obvez za ustvarjanje svetovnega miru in stabilnosti. Pri tem naj posebej podpira formiranje nadnacionalnih formacij, ki bodo dodatno zmanjšale možnost lokalnih konfliktov in povečale vojaško kredibilnost EU.

5.9 Boljši ustroj države, politike in družbe

Komunikacijska revolucija in internet povzročata vse večjo razdrobljenost družbe. Organizacijske oblike, ki so povezovale in poenotile večji del družbe, izginjajo. Masovnim medijem se zmanjšujejo naklade, večja se število TV programov, ljudje svet okrog sebe vse bolj dojemajo skozi internet. Vsi ne berejo več istega časopisa, ne gledajo istih poročil. Na svetovnem spletu je to znano kot pojav dolgega repa. Tudi majhne skupine, ki jih povezujejo zelo parcialni interesi, se najdejo, zberejo in sodelujejo.

Te skupine, kjer internet poskrbi za tehnološko osnovo povezovanja ljudi, deljenja informacij in nudi možnost sodelovanja, so po eni strani konkurenca obstoječim organizacijam (stranke, sindikati, nevladne organizacije), po drugi strani pa ista tehnologija lajša ustanavljanje in delovanje teh tradicionalnih oblik povezovanja ljudi v družbi. V družbi izginja povezanost, ki jo je zagotavljalo življenje v istem informacijskem kontekstu. Slabijo in izginjajo organizacije, katerih velikost je bila nekoč pomembna prednost.

Družba se bo morala tem pojavom prilagoditi na dva načina:

- Ustvariti mora institucionalno okolje, ki bo na nekaterih bistvenih točkah družbe oteževalo drobitev in spodbujalo združevanje.
- Ustvariti mora institucionalno okolje, ki bo v polje političnega pritegnilo in izkoristilo potencial, ki ga prinašajo okrog posameznih problemov zbrane skupine in posamezniki.

Združevanje v političnem prostoru. Spodbujanje združevanja bo potrebno v prostoru političnih strank, kjer tudi v starih demokracijah opažamo vse večjo drobitev političnega prostora in vpliv manjših strank, ki predstavljajo zgolj nišne interese. Volilni sistem lahko politični prostor sili v vse večjo razdrobljenost in večanje vpliva strank, ki bodo imele v ospredju tak ali drugačen parcialni interes, ki se bodo diferencirale z iskanjem skrajnih rešitev, ali pa v oblikovanje nekaj velikih strank, s kompletnimi programi, ki bodo vse težile proti zmerni sredini političnega prostora.

Enotni in množični predstavniki socialnih partnerjev. Za socialni dialog bi bilo koristno, če bi imeli res enotne, množične in polno legitimne predstavnike delavstva in lastnikov kapitala. Enotnost namreč odpravlja potrebo po tekmovanju v radikalnosti enih

ali drugih v borbi za članstvo, prestiž, pozornost in vpliv. Množičnost pa pomeni, da prevlada glas zmerne večine in ne, da se v imenu vseh sliši le radikalna manjšina. Socialni dialog ne sme ustvarjati kartelov, monopolov in uravnalovke na trgu dela, prav tako v njem manjšina ne sme odločati o večini.

Pokrajine kot vzvod za razvoj. Podobno ravnotežje bo potrebno najti na področju regionalizacije. Bolj kot s številom pokrajin se mora pri tem ukvarjati z vprašanjem subsidiarnosti, namreč, katere naloge lahko pokrajina opravlja bolje od države in katere naloge lahko pokrajina opravlja bolje od občin. Odkrit dialog je potreben tudi o prenašanju pristojnosti z občine na pokrajino.

Slovenija 2.0. Državljan Slovenije še nikoli ni bil tako dobro izobražen, še nikoli ni imel dostopa do toliko znanja in informacij, še nikoli ni imel možnosti, da se tako hitro poveže z drugimi ljudmi z vsega sveta. Ta potencial izkorišča tako imenovani splet 2.0, kjer velja, da ljudje niso pasivni bralci vsebin, ampak, kot pravi Tim O'Reilly, »uporabniki dodajajo vrednost«. Ta potencial izkoriščajo vse inštitucije, ki uporabljajo paradigmo odprtosti, pa naj gre za odprto razvoj, odprto učenje ali odprto objavlanje. Bistvo vsega tega je, da se nasloniš tudi na tiste, ki so zunaj.

Nekaj podobnega bodo morale v prihodnosti narediti tudi države. Večina pametnih in izobraženih je zunaj uradniških hodnikov. Veliko jih je, ki vedo več od uradnikov in več od politikov. To zmanjšuje potrebo po tem, za kar vse mora skrbeti država, po drugi strani pa državo sili, da ustvarja razmere, v katerih lahko ljudje bolje sodelujejo v javnih zadevah; kjer glav in src ljudi ne izkoristimo samo vsaka štiri leta.

To je Slovenija za drugih 20 let.

- Avbelj, M. O sodnikih in vladavini prava. PP. Prav. praksa (Ljubljana), 24. maj 2007, leto 26, št. 20, str. 26-27.
- Avbelj, M. Odnos nosilcev oblasti do prava. PP. Prav. praksa (Ljubljana), 27. avg. 2009, leto 28, št. 33, str. 17.
- Avbelj, M. Odsotnost integritete v slovenski javni sferi, Ampak, Sept-Okt. 2009, str. 10.
- Bakkes, J. Getting into the Right Lane for 2050. Netherlands Environmental Assessment Agency (PBL), Bilthoven, October 2009. PBL publication number 500150001.
- Clarke, A. C. Hazards of Prophecy: The Failure of Imagination. Profiles of the Future, 1962.
- EC. THE WORLD IN 2025: Rising Asia and socio-ecological transition. European Commission, Directorate-General for Research Socio-economic Sciences and Humanities, EUR 23921 EN, 2009.
- ECF Roadmap 2050 to a prosperous, zero-carbon Europe. European Climate Foundation Report, 2010.
- European Innovation Scoreboard. <http://www.proinno-europe.eu/page/european-innovation-scoreboard-2009>
- Florida, R. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. Basic Books, 2005.
- Fukuyama, F. The End of History and the Last Man. Free Press, 1992. ISBN 0029109752.
- Friedman, G. The Next 100 Years. A Forecast for the 21st Century. New York, Doubleday 2009.
- Giannakouris, K. Ageing characterises and the demographic perspectives of the European societie. Eurostat, Brussels, 2008.
- Hart H. L. A., The Concept of Law. OUP, 1994.
- IMD, World Competitiveness Report 2009, <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/World-Competitiveness-Yearbook-Results.cfm>
- IPCC. Climate Change 2007: The Physical Science Basis – Summary for Policymakers. Intergovernmental Panel on Climate Change, <http://www.ipcc.ch/SPM2feb07.pdf>.
- Kraljič, P. Slovenija v mednarodnih primerjavah. V: J. Lotrič (ur), Človeški viri v Sloveniji. Ljubljana: Zenith institut, 2009. ISBN 978-961-269-053-3.
- Letnar Černič, J. Slovenija 2025. Ampak, Jan-Feb 2010, str. 10-12.
- NIC. The World in 2025. National Intelligence Council, USA, 2008.
- OECD. Ekonomski pregled: Slovenija 2009. Služba vlade za razvoj, Ljubljana, 2010. ISBN 978-961-91669-2-5.
- Pink, D. H. A Whole New Mind: Why Right-Brainers Will Rule the Future. Penguin Books, 2006.
- Stern, N. Stern Review on the Economics of Climate Change (pre-publication edition). Executive Summary. HM Treasury, London, 2006. Archived from the original on 2010-01-31. <http://www.webcitation.org/5nCeyEYJr>
- Šturm, L. (ur). Komentar ustave Republike Slovenije. Fakulteta za državne in evropske študije, 2002.
- Šušteršič, J., Rojec, M., Korenika, K. (ur) Strategija razvoja Slovenije. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2005.
- Tamanaha, B. Z. On the Rule of Law, History, Politics, Theory. CUP, 2004.
- UN. Creative Economy Report 2008. United Nations 2008, UNCTAD/DITC/2008/2. ISBN 978-0-9816619-0-2.
- Vlada RS. Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji. 2005.
- World Bank. Doing Business 2010. <http://www.doingbusiness.org/ExploreEconomies/?economyid=169>
- World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2009–2010. <http://www.weforum.org/documents/GCR09/index.html>

Žiga Turk, Drago Jančar, Rado Pezdir, dr. Matej Avbelj,
Mihela Hladin, Andrej Rahten, Miro Germ, Andrej Nabergoj

Vizija 20+20
Prispevek k razmišljanju o prihodnosti Slovenije

Izdal in založil Inštitut dr. Jožeta Pučnika
Oblikovala in tehnično uredila Mirjam Pezdirc
Natisnila tiskarna Januš, s. p.
Naklada 300 izvodov

Ljubljana, 2010

Delo je dostopno po Creative Commons licenci
»Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 2.5 Slovenija«

Inštitut dr. Jožeta Pučnika